

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Kateřina Hrbáčková

Svoboda projevu v ČR

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miluše Kindlová, M.Jur., Ph.D.

Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. června 2017

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. června 2017

Kateřina Hrbáčková

Mé poděkování patří na prvním místě JUDr. Miluši Kindlové, M.Jur., Ph.D., za odborné, vstřícné, podnětné a trpělivé vedení diplomové práce a za to, že mi nejednou pomohla najít správný směr a vhodná slova.

Děkuji své rodině za nepolevující důvěru a podporu, kterou mě napříč letitým studiem zahrnovala.

Děkuji blízkým přátelům, kteří byli vždy ochotní mě vyslechnout a povzbudit (díky, Lucie!).

V neposlední řadě děkuji Jaromírovi za statečnost, pochopení a sílu v okamžicích, kdy mně samotné už nezbývala.

Bez jmenovaných by se tato práce nikdy nemohla dostat do tisku.

Obsah

Úvod.....	5
1. Svoboda projevu jako právo	7
1.1 Terminologické rozlišení	7
1.2 „Supersvoboda“	7
1.3 Argumenty ve prospěch svobody projevu.....	9
2. Zakotvení svobody projevu v právním řádu ČR	12
2.1 Listina základních práv a svobod.....	14
2.2 Mezinárodní úmluvy o lidských právech.....	16
2.2.1 Všeobecná deklarace lidských práv	17
2.2.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	17
2.2.3 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	19
2.3 Slovo a myšlenka	22
3. Možnosti omezení svobody projevu.....	24
3.1 Vztah Listiny a Úmluvy	24
3.2 Formy zásahů a poměry konfliktů.....	24
3.3 Náležitosti omezení svobody projevu	26
4. Hate speech – pojem, výklad a aplikace.....	30
4.1 Judikatura Nejvyššího soudu Spojených států	32
4.2 Z judikatury německého Spolkového ústavního soudu	34
4.3 Přístup Evropského soudu pro lidská práva	39
4.4 Česká judikatura.....	42
4.4.1 Ústavní soud ČR	42
4.4.2 Nejvyšší soud.....	48
4.4.3 Nejvyšší správní soud	52
5. De lege ferenda.....	56
5.1 Komparace amerického a evropského přístupu	56
5.2 Klady a záporny právní úpravy postihu hate speech.....	57
Závěr	59
Zdroje.....	62

Úvod

Respektování a dodržování základních práv a svobod patří k esenciálním znakům demokratického právního státu. Na míru demokratičnosti však nepoukazuje jen litera zákona: stejně důležité je rozhodování soudů a každodenní společenská praxe. Rozsah přiznávané svobody projevu je pak také jednoznačným ukazatelem svobody společnosti. Domnívám se totiž, že skutečná demokracie se nevyznačuje netrestáním názoru, jenž je většinově přijímán kladně, nýbrž nepostihováním názoru, se kterým většina nemusí souhlasit, ba ho může odsuzovat.

Svoboda projevu nemá jen *celospolečenský význam*: zastřešuje širokou škálu *myšlenkové realizace člověka* – jeho názory politické, společenské, náboženské; je *projevem osobnosti*. Její obsah je v čase proměnlivý, neboť každá historická epocha má jiné hranice akceptace společensko-politických otázek a jejich vnímání.

V nemožnosti obsáhnout svobodu projevu ve všech aspektech, projevech a v právním zakotvení napříč právním řádem České republiky se proto tato diplomová práce s názvem „Svoboda projevu v ČR“ bude zaměřovat především na problematiku tzv. *hate speech*, tedy projevu, který je považován za útočný, výhružný, či urážlivý, a to pro určitou skupinu osob na základě národnosti, etnika, barvy pleti, náboženství, pohlaví, sexuální orientace nebo handicapu.¹ Hate speech bývá často považován za *limit* svobody projevu, osobně ho však vnímám spíše jako *test* svobody projevu: je restriktivní společnost skutečně svobodná?

Tato diplomová práce se bude nejdříve věnovat samotné svobodě projevu jako jádru celé problematiky. Rozebere pojem a jeho význam, předloží argumenty svědčící ve prospěch svobody projevu. Přiblíží zakotvení této svobody v právním řádu České republiky (tedy včetně nejdůležitějších mezinárodních lidskoprávních úmluv) a možnosti jejího zákonného omezení. Práce dále vysvětlí pojem hate speech

¹ Definice *hate speech* převzata z *Dictionary.com Unabridged* [online]. Random House, Inc. Dostupné k 10. březnu 2017 na <http://www.dictionary.com/browse/hate-speech>.

a na konkrétních soudních rozhodnutích jak českých, tak zahraničních soudů, ukáže různé přístupy k rozhodování dané problematiky.

Práce je pojata částečně komparačně, mimo jiné také k představení úvah *de lege ferenda*. V tomto textu se tak lze setkat nejen s judikaturou Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva, ale také s judikaturou Spolkového ústavního soudu a Nejvyššího soudu Spojených států. Právě Nejvyšší soud Spojených států totiž zastává zcela odlišný postoj k řešení problematiky nenávistných projevů. Je nezbytné danou problematiku rozpracovat *de lege lata*, nicméně se domnívám, že se jedná o téma, u něhož je inspirace jinými rozhodnutími přínosem. Závěr práce bude tedy obsahovat nastínění možností přístupu k této problematice do budoucna, včetně názorů uváděných *ve prospěch* legislativy postihující nenávistné projevy a *v její neprospěch*.

Cílem této diplomové práce je jednak vypořádat rozhodovací tendence soudů a jejich přístup k dané problematice, tedy najít hranici přípustnosti hate speech *de lege lata*, zároveň se budu snažit poukázat na problematičtější aspekty takových rozhodnutí.

Má výzkumná otázka, kterou si pro tuto diplomovou práci pokládám, zní: není omezování svobody projevu ve skutečnosti pouze nevyřčeným omezováním svobody myšlení?

„Velmi podivné jest, že mnozí uznávají platnost důvodů pro svobodu slova, ohražují se ale proti tomu, aby se jich užívalo do nejzazších důsledků. Nepoznávají, že, nehodí-li se tyto důvody pro nejzazší případy, nestojí vůbec za nic.“²

² MILL, John Stuart. *O svobodě*. V Praze: Časopis českého studentstva, 1891. s. 37.

1. Svoboda projevu jako právo

1.1 Terminologické rozlišení

Právo a *svoboda* jsou odlišnými pojmy; přesto se v lidskoprávním kontextu používají se stejným či obdobným významem. *Právo* můžeme chápat jako náš nárok, tedy něco, co můžeme po státu požadovat, nebo jako oprávnění, možnost chování. Jelikož ani právní akty, které tuto problematiku upravují či zakotvují, nejsou při použití terminologie konzistentní, lze se setkat s oběma uvedenými pojmy. Bartoň ve své monografii uvádí názor, že více než o politické právo se jedná o politickou svobodu, „neboť ji lze jako svobodu podřadit pod tzv. status negativus, tedy pod sféru osobní autonomie, do které stát nemůže zasahovat“.³

Například čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)⁴ pojednává o *svobodě projevu*; tato je však zakotvena v oddílu *Politická práva*. Abychom mohli vykonávat své *právo*, musíme být do jisté míry také *svobodní*, což v případě projevu platí dvojnásob. Domnívám se tudíž, že užívání jak pojmu *práva*, tak pojmu *svobody*, případně jejich nerozlišování, nebude činit pro účely této práce větších interpretačních potíží. Ač zařazena v oddílu Listiny Politická práva, nemusí být svoboda projevu vedena čistě politickým záměrem (jak je upraven např. v čl. 20 Listiny ve smyslu zakládání politických stran a sdružování v nich). Svobodu projevu lze chápat v širším slova smyslu jako možnost „se určitou formou podílet na veřejném životě, veřejném dění“.⁵

1.2 „Supersvoboda“

V poměření s ostatními politickými právy můžeme svobodu projevu pomyslně považovat za *nejdůležitější*, neboť je ve větší či menší míře obsažena jak v jiných politických právech (např. v již zmíněném právu svobodně se sdružovat v politických

³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 19.

⁴ Listina základních práv a svobod byla znovu publikována usnesením předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, vyhlášeném pod č. 2/1993 Sb.

⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 367.

stranách), tak i v základních lidských právech (např. ve svobodě projevu náboženství) – z tohoto důvodu bývá někdy označována jako „supersvoboda“.⁶

Dle názoru Filipa svoboda projevu vystupuje v sedmi aspektech, a to jako:

1. „součást jiných základních práv a svobod,
2. *lex generalis* ve vztahu ke speciálně chráněným aspektům svobody projevu,
3. předpoklad nebo součást realizace dalších základních práv a svobod,
4. privilegovaná složka Listiny,
5. veřejné subjektivní právo je složkou tzv. negativního statusu,
6. významná objektivní hodnota, která se promítá do celého právního řádu,
7. institucionální záruka existence masmédií a jiných nástrojů svobody projevu.“⁷

První a třetí aspekt již byl nastíněn v této kapitole výše a není je dle mého názoru nutné více rozvádět.

Co se týče druhého aspektu, je Filip toho názoru, že především svoboda umělecké tvorby podle čl. 15 odst. 2 Listiny a projevy náboženské svobody podle čl. 16. odst. 1 Listiny jsou „speciální formou svobody vyjadřování názorů a tudíž už nelze obecná ustanovení použít“.⁸ Zároveň však dodává, že jelikož čl. 15 Listiny neobsahuje možnost zákonného omezení (především svobody umělecké tvorby), ač zcela nepochybně dochází k situacím, kdy svobodu dle čl. 15 Listiny bude nutno omezit, aplikaci čl. 17 odst. 4 Listiny se vyhnout nemůžeme.⁹

U čtvrtého aspektu Filip zdůrazňuje vztah svobody projevu k čl. 22 Listiny. K pátému statusu Filip uvádí, že tzv. negativní status tohoto práva „vytváří nárok na to, aby se stát zdržel zásahů do této sféry“.¹⁰ Jedinec je tak oprávněn tohoto svého práva využít

⁶ FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: Časopis pro právní vědu a praxi [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). s. 619. Dostupný na <https://www.law.muni.cz/dokumenty/2453>.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, s. 620.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž, s. 622.

(a to bez veřejnoprávního zásahu), zároveň však nemůže být nucen jakýkoli projev učinit. Jde o pozitivní a negativní aspekt svobody projevu.¹¹

Šestý aspekt je dle mého názoru nejdůležitější, neboť v jeho smyslu by měla svoboda projevu postupovat celým právním řádem, zákonodárce by ji měl mít na paměti při tvorbě veřejnoprávních i soukromoprávních norem.¹² Tento aspekt v podstatě zastřešuje všechny ostatní aspekty. Například masmédiá uvedená jako sedmý aspekt jsou tak pouze dílčí součástí široké škály oblastí, do kterých se svoboda projevu promítá.

1.3 Argumenty ve prospěch svobody projevu

Svoboda projevu musí být nepochybně právním řádem chráněna. Právní teorie označuje za důvody, pro které je nutno tak činit, tři argumenty: *argument hledání pravdy*, *argument seberealizace (resp. autonomie jedince)* a *argument demokracie, resp. participace na moci*.¹³

Inspiračním zdrojem **argumentu hledání pravdy** je především esej Johna Stuarta Milla O svobodě. Dle Milla není přípustné, aby zákonodárce nebo vláda mohli předepisovat či určovat, jaké názory může *lid* zastávat a projevovat.¹⁴ Právě z této eseje pochází také známá myšlenka, že pokud by společnost zastávala určitý názor a pouze jeden člověk názor odlišný, měla by společnost právo tohoto jedince umlčet, stejně jako onen jedinec by měl právo umlčet celou společnost, disponoval-li by k tomu dostatečnou mocí.¹⁵ Mill spatřuje výhodu svobodného projevu na obou stranách: jsou-li názory správné, mohou vyvracet lži, a jsou-li živé, přispívají „k hlubšímu porozumění a živějšímu pojetí“.¹⁶ Zároveň Mill relativizuje *pravdu* jako takovou, považuje ji spíše za subjektivní – jelikož si nemůžeme být skutečně jistí, co je a co není pravda, musí být svobodný projev

¹¹ FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: Časopis pro právní vědu a praxi [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). s. 622. Dostupný na <https://www.law.muni.cz/dokumenty/2453>.

¹² Tamtéž, s. 623.

¹³ BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 369.

¹⁴ MILL, John Stuart. *O svobodě*. V Praze: Časopis českého studentstva, 1891. s. 27.

¹⁵ Tamtéž, s. 29.

¹⁶ Tamtéž, s. 30.

co možná nejširší, aby nemohla nastat situace, kdy je potlačována *skutečná pravda* (ač ta je dle Milla nezjistitelná). Omezování projevu by se nemělo dít *shora*, tedy ze strany státu, nýbrž pouze *zevnitř*, skrze přesvědčení a svědomí jednotlivce. Nastíněné Millovy teze proto daly v oblasti práv a svobod základ především liberálnímu způsobu myšlení a posuzování této problematiky.

Argument seberealizace či autonomie jedince vychází z možnosti (a vlastně i nezbytnosti) seberealizace jednotlivce ve společnosti, a to právě prostřednictvím vyjadřování svých názorů a myšlenek „bez ohledu na výsledek či společenský přínos“.¹⁷ K této funkci svobody projevu se vyjádřil samozřejmě také Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), který v případě *Handyside proti Spojenému království*¹⁸ krom jiného řekl, že největší pozornost musí věnovat principům charakterizujícím demokratickou společnost – a právě svoboda projevu je jedním z nich, jedna ze základních podmínek pokroku takové společnosti a rozvoje každého člověka.

Argument participace jedince na moci, tedy na fungování demokratického státu, je potom pravděpodobně nejbližší významu termínu *politické právo*. Dle čl. 2 odst. 1 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, v aktuálním znění (dále jen „Ústava“), je zdrojem veškeré státní moci lid – což je zároveň jeden z hlavních znaků demokratického státu.¹⁹ Lid by proto měl být oprávněn tuto svou moc vykonávat co nejširšími prostředky, měl by být oprávněn vyjadřovat se k co nejširší škále společenských témat. Kromě svobody projevu k participaci na moci patří také ostatní práva – právo shromažďovací, sdružovací, petiční, právo zakládat strany a politická hnutí i právo na odpor.²⁰ ESLP například považuje volební právo za *lex specialis* ke svobodě projevu.²¹ Filip však zároveň uvádí, že dle jeho názoru realizace volebního práva nespadá pod svobodu projevu, neboť je činěna tajně; oproti tomu pro svobodu

¹⁷ BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 369.

¹⁸ Rozsudek pléna ESLP ze dne 7. prosince 1976 ve věci *Handyside proti Spojenému království* (stížnost č. 5493/72).

¹⁹ V původním významu *demokracie* jako *vlády lidu*, kde se *lidem* na tomto místě rozumí „sbor voličů, tedy občané daného státu, kteří dosáhli určitého věku a neexistují u nich překážky k výkonu volebního práva“ (KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci /vládnutí/*. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2003. s. 33).

²⁰ Srov. Listinu.

²¹ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 6. října 2005 ve věci *Hirst proti Spojenému království* č. 2 (stížnost č. 74025/01).

projevu je typické sdělování názoru veřejně, vůči třetím osobám – aspekt svobodného projevu by tak byl zahrnut až v případě veřejného přiznání se ke způsobu volení.²²

Kromě tří uvedených argumentů je možné se v odborné literatuře setkat také s uváděním argumentu čtvrtého, kterým je **argument obecné favorizace svobody**.²³ Dle tohoto argumentu může stát legitimně omezovat jednání občanů jen v případě, kdy by toto jednání působilo újmu ostatním.²⁴ Lze jej chápat jako subsidiaritu státního omezování – je třeba snažit se o co nejširší zachování svobody. Domnívám se však, že první a poslední uvedený argument spočívají v podstatě na stejném základu, ač vyjadřují trochu něco jiného. Dle Milla se svoboda projevu nesmí omezovat proto, že nikdo nezná objektivní pravdu, zároveň omezování v žádném případě nepřísluší orgánům veřejné moci. Dle argumentu obecné favorizace svobody se stát musí snažit o co nejširší možné zachování svobody až do okamžiku, kdy by způsobovala újmu někomu jinému, zároveň však také vyslovuje myšlenku nepřípustnosti zásahu veřejné moci do svobodného projevu bez dalšího.

Osobně se ze všech uvedených argumentů přikláním právě k prvnímu – tedy k co možná nejliberálnějšímu pojetí svobody projevu. Čím širší hranice svobody totiž bude, tím větší jistotu můžeme jako občané mít, že se nenajde důvod pro potlačování právě našeho konkrétního názoru. Snad trochu utopisticky tak souhlasím s Millem: nejlepším parametrem posuzování je *volný trh myšlenek*.²⁵

²² FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: Časopis pro právní vědu a praxi [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). s. 621. Dostupný na <https://www.law.muni.cz/dokumenty/2453>.

²³ JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. s. 33.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Utopisticky proto, že takového stavu nelze dle mého názoru v soudobé společnosti dosáhnout.

2. Zakotvení svobody projevu v právním řádu ČR

Svoboda projevu, která je dnes koncipována jako právo politické (a takto je také pojímána Listinou),²⁶ byla původně v podstatě totožná se svobodou náboženského vyznání – obě svobody byly především ve středověku nerozlučně spjaty.²⁷ Právě *náboženské svobody* určovaly míru tolerance a liberálnosti společnosti. Například s nástupem absolutismu Obnoveným zřízením zemským došlo roku 1627 k eliminaci svobody náboženského vyznání, kdy jediným povoleným náboženstvím bylo katolické. Naopak pozdější osvícenský absolutismus se snažil moc katolické církve oslabit, a proto toleranční patent Josefa II. z roku 1781 povolil praktikování i jiných náboženských vyznání (augšpurského, helvétského a pravoslavného).²⁸ Již zde tak můžeme vidět, jak byly náboženské svobody, a z toho plynoucí svoboda projevu, závislé na státní moci a aktuální politické situaci.

Svoboda projevu ve smyslu, jak je chápána dnešní naukou – tedy možnost vyjadřovat své názory a přesvědčení různými způsoby, svobodně bádát, tvořit – se na českém území vyvíjela především v druhé polovině 19. století. Za zmínku stojí tzv. prosincová ústava z roku 1867, která obsahovala široký katalog lidských práv – právě ten se stal předlohou pro úpravu základních práv v tzv. Ústavě 1920.²⁹ Již za První republiky se můžeme setkat se zákonným omezením svobody projevu, resp. s konkretizací obsahu ústavy – např. novelou tiskového zákona,³⁰ jež mezi mládeží zakázala šíření takových tiskovin, které by ohrožovaly jejich mravní vývoj, nebo zákonem č. 108/1933 Sb., o ochraně cti, upravující urážku, pomluvu nebo utrhání na cti.

²⁶ Blíže viz kapitola 1. této práce.

²⁷ JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. s. 40–41.

²⁸ MALÝ, Karel, a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 176.

²⁹ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

³⁰ Zákon č. 126/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují tiskové zákony.

Jak bylo nastíněno výše, míra svobody projevu je vždy odrazem míry svobody společnosti. Během komunistického režimu na území Československa³¹ často docházelo k tomu, že se obsah právních předpisů (poměry *de iure*) odlišoval od jeho faktického dodržování (poměry *de facto*): ústava z roku 1948 sice na první pohled působila demokraticky, ale dopustila politické procesy 50. let, naproti tomu ústava z roku 1960 byla právně již ryze socialistická, v průběhu 60. let však nechala společnost lehce vydechnout až do sovětské okupace, resp. období normalizace v letech 70.³² Domnívám se, že na tomto místě není nutno uvádět, že komunistický režim nedával hate speech žádný legální prostor a pokusy o ně absolutně potíral.

Zajímá-li nás, jak je svoboda projevu jakožto základní politické právo upraveno na ústavní úrovni v současné, moderní době (tedy od 90. let 20. století), pouze s Listinou bychom si nevystačili. Je třeba pamatovat i na *vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, neboť tyto jsou v souladu s čl. 10 Ústavy součástí právního řádu.*³³ Neopomenutelným zdrojem úpravy svobody projevu pak bude také judikatura, a to především ESLP (s odkazem na čl. 10 Ústavy) a Ústavního soudu ČR.

³¹ Tzv. komunistický režim: ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústavou Československé republiky, byl nastolen režim *lidové demokracie*, ústavním zákonem č. 100/1960 Sb., Ústavou Československé socialistické republiky, byla lidová demokracie završena a nastalo období *socialismu*.

³² PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. s. 225 a s. 241.

³³ Tzv. euronovelou Ústavy, ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., ze dne 18. října 2001, došlo ke změně původního znění čl. 10 Ústavy: *Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem*. Touto novelou byl zaveden tzv. monistický princip pojetí vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Novela „zcela také odstranila privilegované postavení mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách zavedené ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.“ (PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. s. 350).

Ústavní soud se k problematice změny čl. 10 Ústavy vyjádřil v nálezu Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002 týkající se odměny a náhrady výdajů správce konkursní podstaty, a to nad rámec argumentace navrhovatele. Ústavní soud v citovaném nálezu uvedl, že po tzv. euronovele Ústavy nelze ústavní pořádek ČR vykládat pouze na základě čl. 112 odst. 1 Ústavy, ale také vzhledem k čl. 1 odst. 2 Ústavy „a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodních smlouvy o lidských právech a základních svobodách“ (nálezn Pl. ÚS 36/01). Dle některých teoretiků ústavního práva se takový výklad jednak příčí smyslu a rigidnosti Ústavy, jednak u nich „vyvolal nesouhlas (...) také z důvodu překročení působnosti Ústavního soudu, který se tak svým ‚aktivismem‘ chopil role ústavodárce“ (PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. s. 351).

2.1 *Listina základních práv a svobod*

Listina tvoří na základě čl. 3 a čl. 112 odst. 1 Ústavy součást ústavního pořádku České republiky.³⁴ Svoboda projevu je v Listině zařazena do Hlavy druhé („Liská práva a základní svobody“), Oddílu druhého, tedy mezi politická práva, v čl. 17, jehož první tři odstavce zní následovně:

„(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřipustná.“

Čl.17 Listiny dále zakotvuje právo na informace a povinnost státních orgánů a orgánů územní samosprávy přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Vzhledem k rozsahu uvedené problematiky³⁵ a k záměru věnovat se v této práci především vztahu svobody projevu a hate speech, tedy nenávislných projevů, jsem se rozhodla o těchto aspektech blíže nepojednávat.

Svoboda projevu podle čl. 17 Listiny je chráněna v podobě verbální i neverbální - nezahrnuje tedy jen mluvený či psaný projev, stejně jako mlčení a nečinnost, ale také různé jiné formy projevu jako třeba protestní či symbolické hanobení vlajky.³⁶ Ze symbolických projevů lze jmenovat příkladem „formu oblékání, účes, tetování i nahotu“.³⁷ Vzhledem k tomu, že účelem svobodného projevu je především sdělení určité myšlenky či názoru, není forma tohoto vyjádření primární. Zároveň je však

³⁴ Dle názoru některých autorů by však bylo v Ústavě vhodnější použít termín *ústavní řád*, „jenž byl a je chápán právě jako soubor ústavních zákonů“ (PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. s. 333), navíc termín *ústavní pořádek* podle nich evokuje ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku (jako opaku „právního nepořádku“; citováno z téhož).

³⁵ Srov. např. zákon č. 46/2000 Sb., tiskový zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v. z. p. p., zákon č. 106/1999 Sb, o svobodném přístupu k informacím, v. z. p. p., aj.

³⁶ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vydání. Praha: Orac, 2004. s. 10.

³⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 381.

podstatné, aby projev obsahoval takový obsah, u kterého je alespoň pravděpodobné, že jej třetí osoby budou schopny rozluštit.³⁸

Subjektem, tedy nositelem svobody projevu, jsou osoby fyzické i právnické³⁹ – u právnických osob tomu tak bude ale jen v případě, kdy to bude z povahy věci možné.⁴⁰ Práv vyplývajících ze svobody projevu se může domáhat dokonce i osoba bez právní subjektivity (např. petiční výbor).⁴¹

Jak bylo uvedeno v kapitole 1 této práce, stát se má zdržet zásahů do sféry osobní autonomie člověka a tedy do jeho svobodného projevu, resp. zásahy minimalizovat. Již z čl. 17 odst. 4 Listiny je patrné, že stát toto právo omezit může, a udává základní podmínky takového omezení, jež musí být naplněna kumulativně. Omezení je ústavně přípustné:

- 1) je-li stanoveno *zákonem*,⁴²
- 2) *jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná*,
- 3) *jedná se o opatření pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, [nebo] ochranu veřejného zdraví a mravnosti*.

Důvody možného omezení jsou tedy zjevné; zásadní otázkou však zůstává, do jaké míry může stát toto právo omezovat, a v rámci omezení projevy sankcionovat s odůvodněním, že politická práva nemají sloužit „kultu násilí, nelidskosti a rozvoje netolerance vůči jakékoliv skupině lidí“.⁴³

³⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 381.

³⁹ Ke stejnému závěru došlo např. také plénum ESLP v rozsudku ze dne 22. května 1990 ve věci *Autronic AG proti Švýcarsku* (stížnost č. 12726/87).

⁴⁰ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 379.

⁴¹ FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: *Časopis pro právní vědu a praxi* [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). s. 625. Dostupný na <https://www.law.muni.cz/dokumenty/2453>.

⁴² Nikoli tedy podzákoným právním předpisem.

⁴³ PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 2. díl. Práva, a svobody*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. s. 179.

Nadále tu zůstává otevřená problematika *určování nezbytnosti* takového opatření. Dle mého názoru je třeba mít neustále na paměti především skutečnost, že zákonodárce je sice ustanoven vůlí *lidu*,⁴⁴ stále se však skládá z jednotlivců – tito mohou mít různé důvody pro přijímání různých zákonů. Domnívám se, že ani v případě, kdy bude určité zákonné omezení svobody projevu (a svobody obecně) v souladu s ústavním pořádkem, nelze názor zákonodárce pouze nekriticky přijímat, ale je nutné ho neustále podrobovat nejen parametrům legality, ale také otázkám legitimacy a ústavní přípustnosti (ústavnosti). V České republice má kontrolu ústavnosti zaručovat především Ústavní soud. Mezi požadavky na patnáct soudců Ústavního soudu proto patří nestrannost a nezávislost.⁴⁵ Ze stejného důvodu není Ústavní soud podřízený ani odpovědný žádnému jinému ústavnímu orgánu.⁴⁶ Jsou však uvedené ústavní záruky dostatečně odolné vůči společenským trendům?

2.2 Mezinárodní úmluvy o lidských právech

Úmluv, které upravují problematiku lidských práv a svobod, lze nalézt velké množství, především proto, že se každá z nich často věnuje konkrétní výšeči práv nebo svobod. Pro účely zkoumané oblasti se budu v této práci věnovat Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Všechny z uvedených úmluv zakotvují kromě *svobody projevu* také *svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Všeobecná deklarace lidských práv a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod pojednávají navíc o *svobodě přesvědčení*. Rozdílnost jednotlivých pojmů nastíním v části této kapitoly věnující se Úmluvě

⁴⁴ Význam pojmu *lid* není jednoznačný a jeho výkladů je celá řada, srov. např. PREUSS, Ondřej. *Lid jako ústavní subjekt?* In: Jurisprudence [online], Ročník 2015, číslo 1. s. 3–9.

V konkrétním případě mám na mysli „lid jako ústavodárný subjekt a zdroj veškeré státní moci“ (PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 1. díl. Ústavní systém*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. s. 58).

⁴⁵ „Předpokladem nezávislosti soudu i soudců je i jejich samostatnost, spočívající v zákonem vymezených kompetencích, do nichž nesmí nikdo zasahovat.“ (PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 1. díl. Ústavní systém*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. s. 280.)

⁴⁶ Tamtéž.

o ochraně lidských práv s ohledem na judikaturu ESLP, neboť všechny uvedené svobody mají, dle mého, na svobodu projevu úzkou vazbu.

2.2.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecnou deklaraci lidských práv (dále jen „Deklarace“) přijalo Valné shromáždění OSN v prosinci roku 1948. Nejedná se však o formálně právně závazný dokument, navíc ustanovení o lidských právech a základních svobodách mají podle názoru některých autorů „charakter de lege ferenda, neboť závisejí na vývojovém stupni každého státu, zda a jak je schopen tato práva realizovat“.⁴⁷ Deklarace není součástí českého právního řádu, na rozdíl od ostatních výše uvedených úmluv.⁴⁸ Co se týče svobody projevu, je zakotvena v čl. 19 Deklarace:

„Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmikoli prostředky a bez ohledu na hranice.“⁴⁹

2.2.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“) sjednaný v rámci OSN roku 1966, který vstoupil v platnost v roce 1976, unifikuje normy obyčejového mezinárodního práva, a je proto konkrétnější.⁵⁰ Pokud smluvní strany (státy, což je případ i ČR) přijaly první Opční protokol k Paktu, je Výbor pro lidská práva (dále jen „Výbor“), který byl Paktem zřízen, oprávněn za určitých podmínek rozhodovat také oznámení jednotlivců na porušování Paktu státem.⁵¹

⁴⁷ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 260.

Je však otázkou, zda je možno mluvit v případě státu, který představuje smluvní stranu Deklarace, o ustanoveních deklarace jako o *de lege ferenda*, tedy o právu, *jaké by mělo být*.

⁴⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 26.

⁴⁹ OSN Česká republika, Informační centrum OSN v Praze od roku 1947: *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. Dostupná k 18. březnu 2017 na http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf.

⁵⁰ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 260.

⁵¹ Tamtéž, s. 261.

Výbor navíc vydává tzv. *general comments*, což jsou výklady jednotlivých ustanovení Paktu, případně s požadavky na smluvní státy ohledně přijetí určitých opatření.⁵²

Čl. 19 Paktu, jenž upravuje svobodu projevu, v odst. 1 nejprve uvádí, že „každý má právo zastávat svůj názor bez překážky“.⁵³ Toto ustanovení je dle *general comment* Výboru neomezené a nepřipouští žádných státních zásahů.⁵⁴ Z dikce Paktu lze ale dovodit, že právo zastávat svůj názor bez překážky se odlišuje od svobody myšlení (čl. 18 odst. 1 Paktu), zároveň se však nejedná přímo o svobodu projevu, neboť tu konkretizuje čl. 19 v odst. 2, který je na rozdíl od odst. 1 omezený zákonem. Dle Výboru *právo na názor* zahrnuje právo jedince změnit názor kdykoli a z jakéhokoli důvodu, zároveň se k nikomu nemůže přistupovat diskriminačně nebo znevýhodňujícím způsobem právě pro jeho skutečný, přijímaný nebo domnělý názor. Pakt chrání všechny druhy názorů a zakazuje kriminalizaci zastávání určitého názoru.⁵⁵ Vytvoření si nějakého názoru vyžaduje určitou předchozí *myšlenkovou činnost* a můžeme říct, že se uskutečňuje především *vnitřním monologem*, tudíž nevyřčeným. Ač jsou svoboda myšlení i právo na názor právy neomezenými,⁵⁶ v případě *projevu* myšlenek a názorů již nastupuje jiný režim, omezený zákonem. Můžeme si tedy myslet a vnitřně zastávat, co chceme. K čemu je však jedinci i společnosti nevyřčený vnitřní monolog, který nelze konfrontovat s ostatními, neboť by mohlo hrozit jeho penalizování?

Svoboda projevu dle čl. 19 odst. 2 Paktu zahrnuje i svobodu vyhledávat a šířit informace a „myšlenky všeho druhu, zastávat svůj názor bez překážky“, svobodu myšlení včetně uměleckého projevu. Dále je v odst. 3 tohoto článku obsažena klauzule, že užívání uvedených práv „s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost“ – z textu

⁵² United Nations, Human Rights, Office of the High Commissioner: *Human Rights Committee – Introduction: Monitoring civil and political rights* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017 na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>.

⁵³ OSN Česká republika, Informační centrum OSN v Praze od roku 1947: *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* [online]. Dostupný k 19. březnu 2017 na http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf.

⁵⁴ Centre for Civil and Political Rights, CCPR General Comments: *Freedoms of Opinion and Expression (Replaces General Comment 10)* [online]. s. 2. Dostupný k 28. květnu 2017 na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27735.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Srov. Centre for Civil and Political Rights, CCPR General Comments: *GENERAL COMMENT ADOPTED BY THE HUMAN RIGHTS COMMITTEE UNDER ARTICLE 40, PARAGRAPH 4, OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS* [online]. Dostupný k 28. květnu 2017 na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27780.

tak plyne podmíněnost užívání svobody projevu, a to takovými omezeními, „jaká stanoví zákon a jež jsou nutná: a) k respektování práv nebo pověsti jiných; b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.“ Dle Výboru mohou být chráněny také hluboce urážlivé projevy, nicméně možná aplikace restrikce v souladu s čl. 19 odst. 3 Paktu vyloučena není.

Osobně spatřuji potenciální interpretační problém s *respektováním pověsti jiných* a *ochranou veřejné morálky*. Jednalo by se o chráněný projev v případě, kdy by útočil na nepravdivě založenou pověst osoby? A je někdo oprávněn posuzovat veřejnou morálku, pokud taková vůbec existuje? Domnívám se, že *morálka* je v současné době pro každého jedince natolik individuální a odlišnou veličinou, že není možné bez určité represe jedné nebo druhé strany jednoznačně definovat nic jako *veřejnou morálku*. Ostatně Výbor sám uvádí, že jde o termín, jehož obsah se široce liší společnost od společnosti, a jeho jednotná interpretace tudíž není možná.⁵⁷

Pro účely problematiky hate speech je nezbytné uvést také čl. 20 Paktu, který zakazuje jakoukoli „válečnou propagandu“ a „národní, rasovou nebo náboženskou nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí“. U takových projevu Pakt přímo vyžaduje jejich zákaz zákonem, tzn., nedává státu volnost v uvážení případné restrikce. Čl. 20 Paktu je *lex specialis* k čl. 19 Paktu.⁵⁸ Pokud se však jedná o hate speech odlišný od toho uvedeného pod čl. 20 Paktu, je dle Výboru na smluvním státu, aby přijal potřebná opatření na základě čl. 19 Paktu.⁵⁹

2.2.3 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), známá též jako Evropská úmluva o lidských právech, byla přijata Radou Evropy v roce 1950 a v platnost vešla o tři roky později, přičemž původní ustanovení o právech a svobodách

⁵⁷ Centre for Civil and Political Rights, CCPR General Comments: *Freedoms of Opinion and Expression (Replaces General Comment 10)* [online]. s. 7. Dostupný k 28. květnu 2017 na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27735.

⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

⁵⁹ Tamtéž.

byla změněna postupně šestnácti protokoly.⁶⁰ Úmluvou byly nejprve zřízeny dva orgány: Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva.⁶¹ Protokolem 11 došlo ke sloučení Evropské komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva v jediný Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“).⁶²

Úmluva včetně Protokolů byla podepsána Českou a Slovenskou federativní republikou 21. února 1991 a vstoupila pro ni v platnost 18. března 1992.⁶³ V rámci zachování právní i státní kontinuity (a také pro upevnění postavení ČR na mezinárodním poli)⁶⁴ ČR přebrala v čl. 5 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, „práva a závazky (...) které pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva“. V současné době je Úmluva součástí právního řádu ČR na základě čl. 10 Ústavy;⁶⁵ Ústavní soud ji dokonce řadí do pojmu ústavního pořádku.⁶⁶

V rámci Úmluvy je svoboda projevu upravena článkem 10, který v odstavci 1 specifikuje, že „toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice“,

⁶⁰ Council of Europe, Search on Treaties: *Selected subject-matters: Human Rights (Convention and Protocols only)* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017 na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27735.

⁶¹ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 264.

⁶² Council of Europe, Search on Treaties: *Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017 na <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/rms/090000168007cda9>.

⁶³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, č. 209/1992 Sb.

⁶⁴ PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. s. 315–316.

⁶⁵ V současné době je úprava a soudní rozhodování lidských práv na evropské půdě dvojkolejná: vedle sebe stojí Úmluva přijatá na půdě Rady Evropy, jejíž dodržování posuzuje ESLP, a Listina základních práv Evropské unie přijatá EU, jejíž dodržování má na starosti Evropský soudní dvůr.

Ač čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy výslovně zakotvil přistoupení EÚ k Úmluvě s tím, že tím nebude dotčena pravomoc EU, zatím se tak nestalo.

Evropský soudní dvůr navíc dne 18. prosince 2014 rozhodl v plénu posudkem č. 2/13 o neslučitelnosti dohody o přistoupení EU k Úmluvě s unijním právem (Srov. také PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. 1123 s., dále TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír, a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 496 s., HAVLÍKOVÁ, Barbora. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod – mechanismus spolužalovaných*. VIII. ročník SVOČ. Praha, 2015.)

⁶⁶ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002, blíže viz poznámka pod čarou č. 33.

státy však mohou i tak rozhodovat o udělení povolení „rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností“. ⁶⁷ Čl. 10 odst. 2 Úmluvy pak (stejně jako Pakt) ponechává možnost konkretizace mezi svobody projevu zákonu, přičemž se musí jednat o takové „formality, podmínky, omezení nebo sankce, (...) které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci“. Oproti výše uvedeným smlouvám je v Úmluvě výslovně zakotvena také ochrana důvěrných informací a soudní moci. Možností omezení svobody projevu je v čl. 10 výrazně více než u většiny ostatních článků Úmluvy. ⁶⁸

Zároveň je nutno brát v potaz čl. 17 Úmluvy týkající se zákazu zneužití práva, na základě kterého „nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na popření kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví“. Jedná se o limit v možnosti interpretace různých projevů, aby nedošlo k potlačení či *derogaci* smyslu Úmluvy. Herczeg přitom zmiňuje, že původně byl čl. 17 aplikován především k ochraně před možností návratu komunistického režimu a diktatury z něj vyplývající, později k ochraně „před rasistickými a xenofobními výroky“. ⁶⁹

K výkladu čl. 17 ESLP lze příkladem uvést případ *Norwood proti Spojenému království*. ⁷⁰ Stěžovatel byl místním organizátorem pro extrémně pravicovou Britskou národní stranu, který do okna svého bytu v prvním podlaží umístil plakát s fotografií hořících „Dvojčat“, ⁷¹ nápisem „Pryč s islámem z Británie“ a přeškrtnutým měsícem a hvězdou jako symbolem islámu. Po vyvození trestněprávních následků se následně

⁶⁷ European Court of Human Rights, Official Texts: *The European Convention* [online]. V českém překladu dostupná k 28. květnu 2017 na http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

⁶⁸ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 996.

⁶⁹ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 176.

⁷⁰ Rozhodnutí senátu ESLP ze dne 16. listopadu 2004 ve věci *Norwood proti Spojenému království* (stížnost č. 23131/03).

⁷¹ Twin Towers, součást komplexu Světového obchodního centra v New Yorku.

u ESLP odvolával na neoprávněný zásah do své svobody projevu garantované čl. 10 Úmluvy. V souladu s dřívější judikaturou ESLP namítal, že svoboda projevu zahrnuje nejen projev neškodný, ale také provokující, diskutabilní, výstřední, kacířský, nevítaný pobuřující, za předpokladu, že jeho účelem není vyprovokovat k násilí.⁷² ESLP se s uvedeným tvrzením v tomto případě však neztotožnil a uvedl, že obecný smysl čl. 17 Úmluvy spočívá v ochraně společnosti před tím, aby jednotlivci nebo skupiny inklinující k totalitním záměrům využívali principů formulovaných Úmluvou ve svůj prospěch. Svoboda projevu dle čl. 10 Úmluvy nemůže jít proti smyslu čl. 17 Úmluvy. Vyvěšený plakát ESLP vyhodnotil jako veřejný útok na všechny Muslimy ve Spojeném království, jenž v podstatě označil celou náboženskou skupinu za teroristy, a není proto slučitelný s tolerancí, sociálním mírem a nediskriminací vyžadovaných a chráněných Úmluvou.

Jak bylo nastíněno již výše v této práci, stojí dle mého za zamyšlení skutečnost, že právo na svobodu myšlení (čl. 9 odst. 1 Úmluvy) není možno omezit zákonem, na rozdíl od práva na svobodu projevu (čl. 10 Úmluvy). V čl. 9 Úmluvy lze spatřit *svobodu myšlení, svobodu svědomí, svobodu náboženského vyznání a přesvědčení a svobodu své náboženské vyznání či přesvědčení projevat*. Na základě čl. 9 odst. 2 Úmluvy lze omezovat pouze vnější projev, avšak „stát nesmí za žádných okolností a při uvádění jakéhokoli důvodu zasahovat do vnitřního přesvědčení jednotlivců“.⁷³ Oproti tomu dikce čl. 10 odst. 1 Úmluvy, která omezení je, se svobodě myšlení věnuje nepřímo také: „svoboda zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky“. Zcela zjevně tak bude jádrem problematiky *veřejný projev*.

2.3 Slovo a myšlenka

Závěrem této kapitoly si dovoluji krátkou úvahu: právě svoboda myšlení je v uvedených úmluvách uváděna jako svoboda neomezená, stejně jako v českém právním řádu se pouhá *neverbalizovaná myšlenka* za trestnou nepovažuje. Naproti tomu projev, který z myšlenky vychází (pro jednoduchost si představme například projev psaný), může být

⁷² Srov. rozsudek pléna ESLP ze dne 7. prosince 1976 ve věci *Handyside proti Spojenému království* (stížnost č. 5493/72).

⁷³ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 965.

zákonem omezen a dokonce stíhán jak mírnějšími prostředky správního práva, tak tvrdšími prostředky trestního práva. Cítím samozřejmě rozdíl v tom, že pouhá nevyřčená myšlenka nemůže působit na druhou osobu, případně této ublížit, na druhou stranu nemožností myšlenku vyjádřit ji nevymýtím. Svoboda myšlení je tak elementární svobodou, že jakýkoli zásah do této sféry by v každém člověku znalém románem 1984 spisovatele George Orwella evokoval svět Velkého bratra. Není však omezování svobody projevu ve skutečnosti pouze zastřené omezování svobody myšlení (na výslovné omezení svobody myšlení by totiž dnešní společnost již přistoupit nemohla)? Nejedná se pouze o snahu určitě myšlenky (nebo rovnou celý *způsob myšlení*) eliminovat?

3. Možnosti omezení svobody projevu

Jak již bylo uvedeno na několika místech této práce, svoboda projevu není neomezená a není ani neomezitelná. Možnostem omezení svobody projevu *de lege lata* se bude věnovat následující kapitola.

3.1 *Vztah Listiny a Úmluvy*

První problematika, která stojí za zmínku, vyvstává při porovnání podmínek pro možné omezení této svobody u Listiny a Úmluvy, neboť Úmluva obsahuje širší výčet případů, ve kterých svoboda projevu lze omezit: v Listině nenajdeme výslovnou možnost omezení svobody projevu v zájmu „zachování autority a nestrannosti soudní moci“, „zabránění úniku důvěrných informací“ a „předcházení nepokojům a zločinnosti“.⁷⁴ Jak bylo uvedeno dříve, je Úmluva na základě čl. 10 Ústavy součástí právního řádu a má aplikační přednost před zákonem. V uvedeném případě však jde o to, že státní úprava je liberálnější než úprava mezinárodní smlouvy – ústavní úprava připouští omezení svobody projevu z menšího počtu důvodů. Tehdy by proto „bylo třeba použít ustanovení ústavního a v „přesahující“ části ustanovení smluvního“.⁷⁵ Omezení obsažená v Úmluvě, která jdou nad rámec Ústavy, se mohou aplikovat pouze tehdy, pokud je bude možné podřadit pod konkrétní důvod uvedený v Listině.⁷⁶

3.2 *Formy zásahů a poměry konfliktů*

Formy zásahů lze dle teorie dělit několika způsoby. Jedním ze základních dělení je na zásah předběžný a následný, přičemž „jakékoli preventivní zásahy jsou vždy z hlediska ochrany politických práv v demokratickém státě potenciálně nebezpečnější a tudíž vyžadující velmi přísný přezkum ze strany soudů“.⁷⁷

⁷⁴ Srov. BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 31.

⁷⁵ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. s. 56.

⁷⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 31–32.

⁷⁷ BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 393.

Za **předběžný zásah** se považuje především cenzura, která je článkem 17 odst. 3 Listiny výslovně zakázána. „Jádrem je předběžné znemožnění zveřejnění určitého projevu“,⁷⁸ avšak obsah pojmu cenzura není jednoznačný. Ve významu čl. 17 Listiny nepředstavuje například tzv. autocenzuru či různá předběžná opatření soudů, která mohou uložit „povinnost zdržet se určitého jednání (zveřejnit text, odvyšlat určitou reportáž aj.)“.⁷⁹ Lze však uložit jiná předběžná omezení svobody projevu, která mohou být na rozdíl od cenzury přípustná – i když vždy bude třeba pečlivé zvážení soudem (přezkum orgánem výkonné moci dostatečný není).⁸⁰ Přípustnost určitého druhu předběžné kontroly uznal i ESLP.⁸¹

Následná omezení nepředstavují tak citelný zásah do svobody projevu, neboť *dovolí* projev vůbec uskutečnit. Bartoň však připomíná, že i následná omezení mohou mít *předběžný účinek*, a to zejména v případě neadekvátního postihu za učiněný projev, který může působit do budoucna jako nevyslovené odrazování od téhož počínání „ze strachu z možného postihu“.⁸² Vždy tak bude důležité zvolit co nejvhodnější formu omezení a postihu tak, aby nedeformovala svobodu projevu *pro futuro*.

Podle Filipa může omezení vyplývat ze dvou druhů konfliktů: jednak z **konfliktu pravého**, „kdy dochází ke střetu základních práv mezi sebou“⁸³ a jednak z **konfliktu nepravého**, „kdy dohází ke střetu veřejného zájmu a svobody projevu“.⁸⁴ Tím je myšlen například střet právního předpisu se svobodou projevu: předpis může realizaci svobody deformovat tak, že donutí subjekt projev ze strachu vůbec neuskutečnit.

Poměr jednotlivých základních práv posuzoval Ústavní soud například v nálezu sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. prosince 1997, kde jednak judikoval,

⁷⁸ BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 389.

⁷⁹ Tamtéž, s. 392.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Srov. rozsudek pléna ESLP ze dne 26. listopadu 1991 ve věci *Observer a Guardian proti Spojenému království* (stížnost č. 13585/88) nebo rozsudek pléna ESLP ze dne 26. listopadu 1991 ve věci *Sunday Times proti Spojenému království č. 2* (stížnost č. 13166/87).

⁸² BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 393.

⁸³ FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: *Časopis pro právní vědu a praxi* [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). s. 630. Dostupný na <https://www.law.muni.cz/dokumenty/2453>.

⁸⁴ Tamtéž.

že „u tak významného základního práva, jako je právo na svobodu projevu, nelze přistoupit na odpovědnost za pravdivost všech údajů“, a jednak svobodu projevu postavil naroveň se základními právy uvedenými v čl. 10 Listiny – v posuzovaném případě se jednalo konkrétně o lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména. Snadno však může dojít k situaci, kdy proti sobě budou stát základní práva, která, dle citovaného nálezu Ústavního soudu, požívají stejné míry právní ochrany. V takovém případě je na posouzení obecných soudů, jak se s tímto *střetem práv* vyrovnají, přičemž bude vždy záležet na konkrétních okolnostech každého jednotlivého případu. Právě nestranné soudy tak musejí pečlivě zvažovat, „zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým“,⁸⁵ a to vždy v ústavněprávních mezích.

Pomyslnou nadřazenost občanských a politických práv přiřadil Ústavní soud také nad právy hospodářskými, sociálními a kulturními.⁸⁶

Ačkoli by tedy teoreticky neměla existovat žádná pevná hierarchie lidských práv, prakticky existovat bude – například pokud půjde o střet práva na život s jakýmkoli jiným právem.

3.3 Náležitosti omezení svobody projevu

Před konkrétními možnostmi omezení svobody projevu podle čl. 17 odst. 4 Listiny je nutno nahlédnout také do čl. 4 Listiny: dle odst. 3 musí zákonná omezení základních práv platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky (nejsou přípustné výjimky ani výhody pro skupiny či jednotlivce), a zároveň v souladu s odst. 4 musí být při omezování těchto práv šetřeno jejich postaty a smyslu. Není přitom možné obecně stanovit hierarchii práv a svobod – úkol poměrování jednotlivých práv a jejich hierarchizace *ad hoc* je úkolem nejen Ústavního soudu, ale také obecných soudů na každé úrovni.⁸⁷ Co se pak týče přímo politických práv, pod které svoboda projevu spadá, musí zákonná úprava a její výklad a používání na základě čl. 22 Listiny

⁸⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 154/97 ze dne 9. února 1998.

⁸⁶ Srov. nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 32/95 ze dne 3. dubna 1996.

⁸⁷ PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 2. díl. Práva, a svobody*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. s. 61.

umožňovat svobodnou soutěž politických sil (svoboda projevu, jako jedno z nejzákladnějších práv demokratického právního státu, je esenciální také pro soutěž politických stran, aby nemohlo dojít k politické demagogii).

Vrátíme-li se ještě jednou ke znění čl. 17 odst. 4 Listiny, můžeme z něj abstrahovat tři základní ústavní kritéria, která musí být v případě omezení svobody projevu vždy dodržena:

- 1) Omezení musí být učiněno *zákonem*.
- 2) Musí jít o omezení *v demokratické společnosti nezbytné*.
- 3) Omezení musí sledovat *legitimní cíl z taxativního výčtu (ochrana práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejná bezpečnost a ochrana veřejného zdraví a mravnosti)*.

Dalšími podstatnými náležitostmi omezení, aby bylo ústavně konformní, je jasnost, srozumitelnost, nediskriminace, dostatečná obecnost (v tom smyslu, že dopadá na obdobné případy obdobně, nikoli co do vágnosti takového omezení) a předvídatelnost. Zároveň je nutné svobodu projevu omezit jen v nejmenší možné míře – práva, která jsou ve střetu, je nutno v každém případě poměřovat, stavět na pomyslnou miskou vah a šetřit jejich podstaty a smyslu v souladu s čl. 4 odst. 4 Listiny.⁸⁸

Pro jednodušší aplikaci uvedených podmínek do praxe používají ústavní soudy tzv. **test proporcionality**, který byl poprvé judikován německým Spolkovým ústavním soudem a následně využíván také Evropským soudním dvorem a ESLP.⁸⁹ Po inspiraci evropskou judikaturou tento test použil i český Ústavní soud. Poprvé jej uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. října 1994, kde ke konkrétnímu případu stanovil, že vzájemné poměrování základních práv a svobod stojí na třech kritériích:

⁸⁸ Srov. BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 394–396.

⁸⁹ KOSAŘ, David, ANTOŠ, Marek, KÜHN, Zdeněk, VYHNÁLEK, Ladislav. *Ústavní právo – Casebook*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 362.

„Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva).“

„Druhým kritériem (...) je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnání legislativního prostředku, omezujícího základní právo resp. svobodu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod.“

„Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv.“⁹⁰

Dále ÚS uvedl, že „porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva (...). Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod (...). Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného (...). Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.“⁹¹

V následujících řízeních Ústavní soud test proporcionality potvrdil a opakovaně užíval, avšak sám jej neaplikoval pokaždé (časem jej modifikoval tak, že „v některých nálezech aplikoval méně přísnou formu testu proporcionality, v níž posuzoval toliko to, zda nedošlo k ‚extrémní disproportionality‘“,⁹² to ale především v oblasti sociálních práv).⁹³

Pro určení nezbytnosti omezujícího opatření v demokratické společnosti bude v rámci svobody projevu důležité posouzení řady faktorů: čeho se konkrétní projev týká a jaký je na něm veřejný zájem, zda se jedná o tvrzení skutečnosti nebo hodnotový soud, kdo projev učinil, koho se takový projev dotýká, s jakým cílem byl pronesen apod.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. října 1994.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² KOSAR, David, ANTOŠ, Marek, KÜHN, Zdeněk, VYHNÁLEK, Ladislav. *Ústavní právo – Casebook*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 375.

⁹³ Tamtéž.

V neposlední řadě je nutno posuzovat také samotnou formu a intenzitu zásahu – zda na základě tvrzeného nepřipustného projevu došlo např. k uložení pokuty, povinnosti omluvit se, nebo k trestu odnětí svobody.

Při rozhodování přípustnosti hate speech se musí soud vypořádat také s tím, jedná-li se o *skutkové tvrzení* či *hodnotící soud*. V případě skutkových tvrzení jde o pravdivost daného výroku: autor takového výroku je povinen pravdivost dokázat. U hodnotících soudů se pravdivost ani její dokazování po autorovi nevyžaduje.⁹⁴ Je však třeba zároveň posoudit, zda způsob a forma projevu byly přiměřené účelu takového sdělení. U hodnotících soudů bude dále relevantní, „do jaké míry jde o vyjádření vnitřních subjektivních preferencí a do jaké míry již o hodnocení okolního světa“.⁹⁵ Vyjádření vnitřních preferencí ovšem taky není neomezené a svoboda projevu nebude absolutní; přiznaná právní ochrana by však měla být vyšší než ve druhém případě. Posouzení oprávněnost hodnotících soudů je opět komplexní otázkou, kdy se zkoumá celá řada dalších faktorů – expresivita, vulgarita, emocionalita – a také to, zda by se kýženého cíle mohlo dosáhnout mírnějším způsobem projevu.⁹⁶

Pokud bych měla shrnout výše uvedené, není podstatné pouze to, jaký názor vyjadřuji, ale také způsob, jakým jej vyjadřuji. Osobně bych se však obávala toho, aby nutnost dvakrát přemýšlet nad vyřčeným – tedy nad obsahem a nad formou – nepůsobila stejně jako následné omezení a *strach z vyřčeného*.

⁹⁴ Srov. např. nález ÚS sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005, ve kterém ÚS judikoval: „Požadavek dokázat pravdivost hodnotového soudu s ohledem na jeho nesplnitelnost tedy sám o sobě porušuje svobodu projevu. To neznamená, že hodnotové soudy jsou zcela nenapadnutelné v rámci řízení na ochranu osobnosti. Tam, kde je nějaké prohlášení hodnotovým soudem, může přiměřenost zásahu do osobnostních práv záviset na tom, zda existuje dostatečný faktický podklad pro napadené prohlášení, protože i hodnotový soud, bez jakéhokoli faktického podkladu, může být přehnaný.“

⁹⁵ Srov. BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 400.

⁹⁶ Srov. např. nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. května 2014, ve kterém se jednalo o posouzení přípustnosti kritiky politického projevu starosty obce stěžovatelem. V daném případě šlo o hodnotový soud stěžovatele, tudíž výroky nemohly být testovány z pravdivosti. Stanovení povinnosti omluvy stěžovateli za kritiku projevu starosty ÚS shledal porušující svobodu projevu stěžovatele. Naopak se ÚS ztotožnil se závěry obecných soudů, podle kterých byl stěžovatel povinen se starostovi omluvit za nadávky činěné přímo na osobu starosty, které starosta, dokonce ani jako veřejně činná osoba, snášet nemusí.

4. Hate speech – pojem, výklad a aplikace

Než přistoupím k rozboru konkrétní judikatury týkající se svobody projevu a hate speech, je nutné nejprve vymezit samotný pojem hate speech, neboť jeho definici neuvádí žádná mezinárodní úmluva. Jäger a Molek ve své monografii uvádějí, že dle právní vědy se pojem *hate speech* často používá jako zkratka „pro projev, jehož cílem je urazit, ponížit, či vyvolat diskriminaci, nenávist nebo násilí proti jednotlivci nebo skupině osob, právě na základě jejich osobních charakteristik, typicky pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině apod.“⁹⁷

Výbor ministrů Rady Evropy přijal dne 30. října 1997 doporučení č. R (97) 20 týkající se hate speech, ve kterém uvedl, že „se jím rozumí všechny formy projevu které šíří, podněcují, propagují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jinou formu nenávisti založené na nesnášenlivosti, což zahrnuje nesnášenlivost vyjádřenou agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminací a nepřátelstvím vůči minoritám, migrantům a lidem, kteří jsou původem přistěhovalci“.⁹⁸

Hate speech se řadí do kategorie tzv. hate crimes, tedy trestných činů z nenávisti. Považují se za ně takové trestné činy, jejichž motivací jsou náboženské otázky, otázky sexuální orientace, pohlaví, etnické příslušnosti nebo jiné odlišnosti⁹⁹ (autor uvádí, že se jedná o označení v USA, domnívám se však, že uvedený výčet typů motivací je příléhavý i pro evropské prostředí, neboť sociálně-kulturní odlišnosti ve společnosti amerického a evropského kontinentu nejsou v tomto ohledu příliš velké: uvedené motivace, byť jsou negativní, jsou také nadčasové a troufám si říct, že i *univerzálně platné*).

⁹⁷ JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. s. 22.

⁹⁸ Council of Europe, Committee of Ministers: *Recommendation No. R (97) 20 Of the Committee of Ministers to Member States on „Hate Speech“*. Dostupné k 15. dubnu 2017 na <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>.

⁹⁹ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 186.

Herczeg rozděluje trestné činy z nenávisti do dvou kategorií: na „trestné činy spáchané v souvislosti s existencí nelegálních skupin, organizací, sdružení nebo hnutí“¹⁰⁰ a na „trestné činy spáchané bez ohledu na existenci takových nelegálních skupin“.¹⁰¹ Trestné činy z nenávisti bývají často spojovány s pojmem *extremismus*, jehož definice se různí. Chmelík například uvádí, že jednou z posledních a nejobecnějších definic extremismu je „souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob“.¹⁰² Ač je extremismus obecně považován za společensky negativní jev, dle mého názoru nemusí být jeho existence ve společnosti negativní bez dalšího: lze díky němu totiž na první pohled poznat, že se nejedná pouze o demokracii domnělou, ale že jde o společnost relativně svobodnou.

Zároveň se domnívám, že je třeba rozlišovat takové trestné činy z nenávisti, které pro jednotlivce či skupinu představují reálné nebezpečí, nabádají ke spáchání trestných činů na životě, zdraví a majetku, potlačují lidská práva nebo k tomu bezprostředně směřují, a činy z nenávisti, které sice de lege lata trestné jsou, avšak jsou více spíš vyjádřením názoru, byť mylného, se kterým souhlasit nemusíme, kterým pohrdáme a který odsuzujeme. Častěji se však lze setkat s názorem, podle kterého určité projevy nemohou požívat právní ochrany, pokud popírají základní demokratické principy nebo skutečnosti, které jsou pro společnost či její určitou část tak citlivé, že se jí nenávistné projevy dotýkají naprosto zásadním způsobem, ponižují ji a jsou nebezpečím pro kolektivní vědomí.

Vzhledem k tomu, že z výše uvedených mezinárodních smluv vyplývá poměrně široká možnost smluvních států upravit, resp. omezit svobodu projevu v podstatě dle svého uvážení, bude se lišit také pojetí a rozhodování této problematiky ústavními (resp. nejvyššími) soudy. Jelikož český Ústavní soud není izolovanou institucí, navíc nemá tak bohatou a dlouhou historii jako jiné soudy, nelze se vyhnout ústavněprávní komparatistice. Mohlo by se tak zdát, že tato práce bude dále věnovat zbytečnou

¹⁰⁰ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 12.

Do této kategorie autor řadí trestné činy podle § 198a odst. 3 písm. b), § 260 a § 261 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, který byl k 1. lednu 2010 zrušen a nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem.

¹⁰¹ Tamtéž. Zde autor uvádí trestné činy podle § 196 odst. 2, § 198, § 198a odst. 1, 2 a § 261a starého trestního zákona.

¹⁰² CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. 1. vydání. Praha: Armex, 2000. s. 7.

pozornost judikatuře zahraničních soudů, nicméně právě v té můžeme spatřovat inspiraci Ústavního soudu ČR nebo podobné přístupy k určité problematice. Teoretické porovnání jednotlivých systémů a přístupů pak bude navíc nápomocné k utvoření závěru o způsobu rozhodování českého Ústavního soudu a obecně o obsahu právních předpisů upravujících rozebíranou problematiku.

4.1 Judikatura Nejvyššího soudu Spojených států

První ukázkou přístupu představí judikatura Nejvyššího soudu Spojených států (Supreme Court of the United States,¹⁰³ dále jen „Nejvyšší soud USA“), která vychází z Prvního dodatku Ústavy Spojených států (dále jen „Ústava USA“): tento ukládá Kongresu zákaz přijmout takový zákon, který omezuje (...) svobodu projevu nebo tisku.¹⁰⁴ Vzhledem k dataci Prvního dodatku (1791)¹⁰⁵ jej samozřejmě také nelze aplikovat neomezeně.

Zásadní změny přinesla první světová válka, kdy napříč Spojenými státy docházelo jednak k protestům proti válce jako takové, jednak k výzvám k neplnění branné povinnosti či obecně k neúčasti na válce – tím se zabýval Nejvyšší soud USA v případě ***Schenck v. United States, 249 U. S. 47 (1919)***,¹⁰⁶ neboť žalovaní distribuovali letáčky, kterými vyzývali „válečněschopné“ muže k neúčasti na válce. Nejvyšší soud USA je uznal vinnými za pokus trestného činu odmítnutí branné povinnosti,¹⁰⁷ přičemž v citovaném rozhodnutí poprvé uvedl později zažitou metodu „clear and present danger“, když se vyslovil následovně:

„Otázka v každém [posuzovaném] případě je, zda jsou zvolené výrazy použity za takových okolností a jsou takové povahy, že mohou způsobit skutečné a bezprostřední ohrožení [clear and present danger] základních

¹⁰³ Supreme Court of the United States [online]. Dostupné k 30. březnu 2017 na <https://www.supremecourt.gov/>.

¹⁰⁴ United States Senate, *Constitution of the United States* [online]. Dostupné k 30. březnu 2017 na https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Justia, US Supreme Court: *Schenck v. United States 249 U.S. 47 (1919)* [online]. Dostupné k 30. březnu 2017 na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/249/47/case.html>.

¹⁰⁷ BRENNER, Susan W. *Schenck v. United States, 249 U.S. 47 (1919)*, In: FINKELMAN, Paul (editor). *Encyclopedia of American Civil Liberties. Volume A – F Index*. New York: Taylor & Francis Group, LLC, 2006. s. 1420.

práv a svobod, které je Kongres oprávněn chránit. Je to otázka blízkosti a stupně.“¹⁰⁸

Rozhodným tedy pro každý individuální případ bude to, zda zvolená slova (konkrétní projev) jsou za daných okolností a ze své podstaty schopny způsobit reálnou újmu.

Nejvyšší soud USA dal tímto rozhodnutím najevo, že svoboda slova a projevu zakotvená v Prvním dodatku Ústavy USA není neomezená, a jako kritérium pro posouzení případné ochrany konkrétního projevu bude kontext případu – tedy „situace a okolnosti, za kterých byl projev učiněn“.¹⁰⁹

Uvedený koncept byl překonán v roce 1969 v případě **Brandenburg v. Ohio 395 U. S. 444 (1969)**, kdy Nejvyšší soud USA judikoval:

„Svoboda projevu a tisku neopravňuje stát [federace] zakázat obhajobu použití síly nebo porušení práva, kromě případů, kdy by taková obhajoba byla vedena záměrem podnítit nebo způsobit bezprostřední nezákonné jednání, a zároveň byla způsobilá takové jednání podnítit či přímo způsobit.“¹¹⁰

Jedná se o metodu literaturou nazývanou „*imminent danger test*“.¹¹¹ Nejvyšší soud USA tímto rozhodnutím zrušil rozsudek státu Ohio, kterým byl odsouzen Brandenburg, lokální vůdce Ku-Klux-Klanu, „na 10 let za porušení zákona státu Ohio, který zakazoval obhajobu zločinu, sabotáží, násilí a terorismu jako prostředku dosažení politických a hospodářských reforem“.¹¹² Nejvyšší soud USA aplikovaným přístupem rozlišil, zda se jedná o pouhý *teoretický hodnotový projev*, či zda účelem učiněného

¹⁰⁸ Justia, US Supreme Court: *Schenck v. United States 249 U.S. 47 (1919)* [online]. Dostupné k 30. březnu 2017 na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/249/47/case.html>.

¹⁰⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 149.

¹¹⁰ Justia, US Supreme Court: *Brandenburg v. Ohio 395 U.S. 444 (1969)* [online]. Dostupné k 30. březnu 2017 na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/444/case.html>.

¹¹¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 151.

¹¹² HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vydání. Praha: Orac, 2004. s. 98.

projevu je reálné nabádání určité skupiny ke spáchání určitého trestného činu, příp. k utvrzování v takovém záměru.

Právě toto kritérium je Nejvyšším soudem USA aplikováno i v současnosti v otázkách *obhajoby násilí*, tedy v případech hate speech. Například v roce 1992 soud judikoval, že „omezení svobody projevu musí být obsahově neutrální (neutrality test)“¹¹³ – zákaz pouze některých projevů (např. pouze rasistických či fašistických symbolů) by nebyl ústavní.¹¹⁴ S ohledem na tento přístup musí být zákon dostatečně konkrétní, nestačí pouze obecné omezení (např. „pokoušet se, ať už přesvědčováním nebo jinak, přimět ostatní k jednotnému odporu proti zákonné autoritě státu“).¹¹⁵

Míra svobody projevu je tak ve Spojených státech mnohem širší než v rámci Evropské unie a České republiky,¹¹⁶ a to i vůči nenávislným projevům, pokud jsou tyto nositeli pouze teoretického názoru jednotlivce.

*„Kýženeho nejvyššího dobra je vhodnější dosáhnout svobodnou výměnou myšlenek – pravdu nejlépe prověří síla myšlenky, která je schopná obstát v této tržní soutěži; pravda je jediný základ, na kterém si můžeme bezpečně plnit sny. Alespoň toto je teorií Ústavy. Jde o experiment, neboť celý život je experiment.“*¹¹⁷

4.2 Z judikatury německého Spolkového ústavního soudu

Spolkový ústavní soud a jeho judikatura jsou v této práci uvedeny především proto, že se Spolkový ústavní soud na mezinárodním poli těší velkému uznání – právě díky

¹¹³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 157.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 152, citováno dle *Herndon v. Lowry 301 U. S. 242, 246 (1937)*.

¹¹⁶ Srov. znění lidskoprávních mezinárodních úmluv, kterými je ČR vázána, stejně jako znění některých trestných činů.

¹¹⁷ Justia, US Supreme Court: *Abrams v. United States 250 U.S. 616 (1919)* [online]. Dostupné k 1. dubnu 2017 na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/250/616/case.html>.

tomu je obsah německé judikatury v oblasti svobody projevu rozšířen i do jiných kontinentálních států,¹¹⁸ včetně judikatury českého Ústavního soudu.

Vzhledem k historii Německa lze předpokládat, že judikatura Spolkového ústavního soudu nebude k problematice hate speech přistupovat tak liberálně, jako bylo nastíněno v případě Spojených států. Hrůzné zážitky druhé světové války, její následky a kolektivní paměť národů implicitně vedou až k jakési přecitlivělosti vůči diskuzím na toto téma, tím spíše pak vůči různým *nenávisťným* projevům – od souhlasu s nacistickými myšlenkami, přes popírání holocaustu,¹¹⁹ po výzvy k páchání násilí.

Svoboda projevu je v Německu na ústavní úrovni upravena Základním zákonem Spolkové republiky Německo z 23. května 1949 v Čl. 5, který uvádí, že „každý má právo se svobodně vyjadřovat a šířit své názory slovem, písmem i obrazem (...). Tato práva mají omezení v ustanoveních všeobecných zákonů, v ustanoveních k zajištění ochrany nezletilých a práva osobní cti.“¹²⁰ Blahož ve své monografii uvádí, že „Základní zákon připouští omezení svobody slova a projevu zákonem, aniž blíže specifikuje, z jakých důvodů tak může zákon učinit“.¹²¹ Čl. 19 odst. 2 Základního zákona nicméně zakotvuje, že podstata základního práva nemůže být za žádných okolností napadena. SRN tímto ustanovením zcela jednoznačně reagovala na události druhé světové války a vyslovila naléhavost a nezbytnost takového ustanovení v duchu prevence případného opakování historie. Na druhou stranu, nemůže být přílišně

¹¹⁸ BRUGGER, Winfried. *The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law*. In: German Law Journal [online], Volume 04 (2003), Issue No. 01, Part I. s. 2. Dostupné k 1. dubnu 2017 na <http://www.germanlawjournal.com/>.

¹¹⁹ K pojmu *holocaust* je zajímavé zmínit, že se původně jedná o starořecký termín, jehož význam je doložen a osvětlen především ve Starém zákoně (MICHÁLEK, Emanuel. *Ještě k původu slova holokaust*. In: Naše řeč [online]. Ročník 77 (1994), číslo 5, s. 271–272. Dostupné k 1. dubnu 2017 na http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7219#_ftn1).

Šlo o zápalnou oběť – o „zvíře obětované Bohu (býk, jehně, hrdlička, holoubě), které je spáleno na popel na kamenném oltáři“ (FOUILLOUX, Danielle, LANGLOIS, Anne, LE MOIGNÉ, Alice. *Slovník biblické kultury*. 1. vydání. Praha: EWA Edition, 1992. s. 87.); pojem se používal jak pro oběť samotnou (a to pro oběť smírnou), tak pro *akt obětování* (tamtéž). Právě z důvodu, že prvotní význam slova holocaust byl *oběť smírná* (lze tak vycítit spíše pozitivní slovní zabarvení, na rozdíl od soudobého významu), Židé upřednostňují výraz *šoa*, který vystihuje útrpné události druhé světové války mnohem přesněji – „*pohroma, naprostá zkáza*“ (cit. z téhož).

¹²⁰ Deutscher Bundestag: *Basic Law for the Federal Republic of Germany* [online]. Dostupné k 1. dubnu 2017 na <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>.

¹²¹ BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 185.

ochranářský přístup ústavního soudu ke konkrétním hodnotám spíše k újmě svobod a demokratických principů obecně?

Německá právní věda postupně vypracovala tři rozměry svobody projevu zakotvené v Základním zákoně: prvním je proces, druhým funkce a třetím (vzájemný) vztah mezi mluvčím (resp. osobou, která projev uskutečňuje – ať se jedná o jakoukoli formu tohoto projevu) a publikem.¹²²

Proces svobody projevu je německou právní vědou považován za důležitý z toho důvodu, že sám o sobě ovlivňuje další práva a svobody a poskytuje určité informace, což je současně záměrem tohoto projevu. Nejde tedy o samotný projev, ale také o dopady, které takový projev má. Spolkový ústavní soud tento právní názor zastává v souladu se svou interpretací svobod zaručených hromadným sdělovacím prostředkům (a s odkazem na ni).¹²³ V případě **BVerfGE 57, 295 1 BvL 89/78 3. Rundfunkurteil**¹²⁴ Spolkový ústavní soud judikoval:

„Svoboda vysílání slouží stejnému cíli jako všechny záruky v Čl. 5 odst. 1 Základního zákona: zajišťuje svobodné, individuální a veřejné utváření názoru, a to ve všeobecném smyslu, neomezovaném pouze na zpravodajství nebo k propagaci politických názorů, ale spíše k propagaci jakéhokoli názoru či informace. (...) Svobodný názor se utváří během komunikace. Na jednu stranu toto předpokládá svobodu vyjádřit a šířit názory, na druhou stranu svobodu vzít na vědomí k vlastnímu informačnímu obohacení názory jednou již vyjádřené. Jelikož Čl. 5 odst. 1 Základního zákona zaručuje svobodu vyjádřit a šířit názory a informační svobodu jako lidská práva, zároveň také vyžaduje ústavní ochranu tohoto procesu. (...) Vysílání je ‚prostředek‘ a ‚prvek‘ tohoto ústavně chráněného procesu svobodného utváření názoru.“

¹²² BRUGGER, Winfried. *The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law*. In: German Law Journal [online], Volume 04 (2003), Issue No. 01, Part I. s. 6. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <http://www.germanlawjournal.com/>.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ The University of Texas at Austin, Foreign Law Translations, German Case: *BVerfGE 57, 295 1 BvL 89/78 3. Rundfunkurteil - "Third Broadcasting Case" (FRAG case)* [online]. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=641>.

Co se týče **funkcí** svobody projevu, Spolkový ústavní soud se v rámci posuzování oprávněnosti a ochrany projevu zabývá dvěma aspekty – jednak autonomií mluvčího jako ústavní hodnotou, jednak důsledky takového projevu.¹²⁵ Soud považuje základní právo na svobodné vyjádření názoru za nejpřímější projev osobnosti člověka ve společnosti, tedy za jedno z nejdůležitějších a nejceněnějších lidských práv, které je pro svobodný a demokratický stát naprosto esenciální.¹²⁶ V závislosti na vztazích, které se mezi funkcemi mohou vytvořit, pak roste či klesá míra poskytnuté ochrany. Ochrana svobody projevu převáží misku vah v případě, kdy se obě funkce propojují a navzájem posilují – projev tedy vychází z vnitřního přesvědčení mluvčího a má legitimní cíl (Brugger uvádí jako příklad vyjádření politické kritiky). Za situace, kdy k sobě obě funkce budou spíše netečné, základní právo na svobodný projev se vyrovná s kterýmkoli jiným základním právem. Poslední situace, která může nastat, je rozpor uvedených funkcí či napětí mezi nimi – tehdy bude svobodě projevu poskytnuta nízká ochrana. Krom uvedených možností lze uvést také „neprojev“, tedy takový posuzovaný projev, který se za projev nebude z ústavního hlediska považovat vůbec a jako takový může být státem snadno omezen (v tomto případě Brugger dává za příklad popírání holocaustu).¹²⁷

Vzájemným **vztahem** mluvčího a publika se Spolkový ústavní soud zabývá především proto, že se publikum skládá z jednotlivců, kteří mohou být konkrétním projevem více či méně ovlivněni. Soud proto považuje za důležité chránit určité hodnoty, a to buď individuální, nebo kolektivní – důstojnost, čest a pověst.¹²⁸ Soud pak musí určit, jaké základní právo či svoboda bude převažovat.

¹²⁵ BRUGGER, Winfried. *The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law*. In: German Law Journal [online], Volume 04 (2003), Issue No. 01, Part I. s. 7. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <http://www.germanlawjournal.com/>.

¹²⁶ The University of Texas at Austin, foreign Law Translations, German Case: *BVerfGE 7, 198 Federal Constitutional Court (First Division)* [online]. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=1477>.

¹²⁶ BRUGGER, Winfried. *The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law*. In: German Law Journal [online], Volume 04 (2003), Issue No. 01, Part I. s. 7. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <http://www.germanlawjournal.com/>.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž, s. 9.

Co se týče hate speech, Spolkový ústavní soud v první řadě posoudí, zda se vůbec o projev jedná. V případě kladné odpovědi je automaticky právem chráněn, nicméně soudem dále posuzován. U projevu poté určí, zda spadá do možného zákonného omezení; pokud ano, posoudí, zda je ústavní – tedy proporcionální.¹²⁹ Při posuzování projevu a proporcionality daného zákona bude samozřejmě vždy záležet na obsahu onoho projevu – k projevu na *méně oblíbené téma* bude soud přistupovat minimálně obezřetněji než k *projevu populárnějšímu*. Za hate speech je v Německu na ústavní úrovni považován názor, u kterého nezáleží, zda je hodnotný, nebo bezcenný.¹³⁰ K tomu, aby byl hate speech vyňat z ochrany spadající pod Čl. 5 odst. 1 Základního zákona, však nestačí, že se jedná o projev, který se může třetí strany dotknout. Dle konstantního názoru Spolkového ústavního soudu by ztratil ústavní ochranu za předpokladu, kdy by projev byl přemožen chováním mluvčího a přesvědčování bylo nahrazeno nebo *přebito* nátlakem, přinucením.¹³¹

Při posuzování oprávněnosti popírání holocaustu vyvstala otázka, jakou míru ochrany poskytuje Čl. 5 odst. 1 Základního zákona projevu, který pouze setrvává na určitém, prokazatelně nepravdivém tvrzení. V případě *BVerfGE 90, 241-255 „Osvětimská lež“*¹³² Spolkový ústavní soud judikoval, že mezi tvrzením a skutečností převažuje objektivní vztah. Ústavní ochrana pouhého tvrzení končí tam, kde [toto tvrzení] přestává přispívat k tvorbě názoru tak, jak předpokládá ústavní právo. Soud vyslovil, že „z tohoto úhlu pohledu není nepravdivá informace hodná ochrany“¹³³ – což však nemůže být vykládáno způsobem, který by zúžil svobodu projevu a zapříčinil neprojevení nepotvrzených skutečností vůbec, ze strachu z případné sankce.

V citovaném případě domnělého historika Irvinga, který ve svém projevu popíral masové vyhlazování Židů během druhé světové války, Spolkový ústavní soud prohlásil, že takový projev není ústavní, protože „v něm došlo k vážnému ohrožení lidské

¹²⁹ Německý model testu proporcionality zde z kapacitních důvodů nebudu blíže rozpracovávat. Anglická verze je k nalezení u Bruggera, str. 10.

¹³⁰ Tamtéž, s. 12.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² The University of Texas at Austin, Foreign Law Translations, German Case: *BVerfGE 90, 241-255 "Auschwitz lie" [Summary of issue omitted] Decision of the First Senate in accordance with § 24 Federal Constitutional Court Act - I BvR 23/94* - [online]. Dostupné ke 2. dubnu 2017 na <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/case.php?id=621>.

¹³³ Tamtéž.

důstojnosti židovského etnika, neboť holocaust je jednoznačně prokázán“.¹³⁴ Spolkový ústavní soud sice přiznává právní ochranu i takovým projevům, které se zakládají na zjevně nepravdivých informacích, nicméně v tomto případě byla takovým projevem „vázně narušena lidská důstojnost národa a rasy“.¹³⁵

Hlavní otázkou, která mě v této souvislosti napadá a která se bude vznášet i nad judikaturou ESLP a českého Ústavního soudu, je, zda je přiměřené trestat názor, který je zcela zjevně nepravdivý, což se v současné době informačních médií objektivně ví nebo minimálně vědět musí. Kritérium ohrožení či narušení lidské důstojnosti se sice může na první pohled jevit jako morálně správné (nebo ospravedlnitelné), na druhou stranu, především v komparaci s krátce nastíněnou judikaturou Nejvyššího soudu Spojených států, je to dostatečně velkou hrozbou pro svobodnou a demokratickou společnost? Není předběžné opatrnosti při trestání *scestných názorů* (neboť názor, který vyvrací či popírá jednoznačně prokázaná fakta, jako zmíněné masové vyvraždění Židů, není ničím jiným než pouze scestným názorem) až příliš mnoho? Jak daleko může zajít soudní výklad toho, co narušuje nebo ohrožuje národ a rasu? Osobně se domnívám, že především kvůli poslední nastíněné otázce je nutno zachovávat svobodu co možná nejširší, neboť ta se – na rozdíl od kritérií, „co komu ještě neublíží a co už naopak ano“ – v čase nemění. Další podkapitolou se pokusím zjistit, zda obdobný názor zastává i ESLP.

4.3 Přístup Evropského soudu pro lidská práva

ESLP během své bohaté judikatury neposuzoval pouze *klasické druhy* projevů (tedy psaný a mluvený projev) nebo *předvídatelné formy* projevu (video, obrazy, film), ale jako projev, který může být v konkrétním případě hodný právní ochrany pod čl. 10 Úmluvy, určil také např. oblečení¹³⁶ či neverbální akty protestu.¹³⁷ Důležitým

¹³⁴ BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 192.

¹³⁵ Tamtéž, s. 193.

¹³⁶ Např. v rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 3. března 1986 ve věci *Stevens proti Spojenému království* (stížnost č. 10737/84) komise posuzovala, zda povinné nošení školní uniformy se všemi vyžadovanými částmi (konkrétně s kravatou) porušuje právo stěžovatele mj. na svobodný projev – k takovému závěru v tomto případě však nedospěla, ač způsob oblékání podřadila pod způsob svobodného (sebe)projevu.

rozhodnutím byl v této práci již zmíněný případ *Handyside proti Spojenému království*, který na první pohled určuje hranici svobody projevu poměrně široce.¹³⁸ Projevům extremistických názorů Úmluvou právní ochrana poskytována není. V řízeních před ESLP jednoznačně převažují projevy tzv. pravicového extremismu; nejpřísněji pak ESLP posuzuje projevy antisemitismu.¹³⁹

Stejně jako v případě judikatury Spolkového ústavního soudu však také ESLP nepřekvapivě rozhodl, že popírání holocaustu, jako nezpochybnitelného a prokázaného faktu, nespadá pod ochranu čl. 10 Úmluvy.¹⁴⁰ Dle ESLP je nepřímým důsledkem popírání holocaustu také obvinění z falsifikace historie samotné oběti holocaustu; „popírání zločinů proti lidskosti je z tohoto důvodu jedna z nejzávažnějších forem rasového hanobení Židů a podněcování nenávisti k nim“.¹⁴¹ Právě z důvodu, kdy je osoba uznána vinnou ze spáchání zločinu proti lidskosti (čím dle ESLP a práva řady evropských zemí popírání holocaustu je), se tato osoba nemůže spoléhat na záruky svobody poskytnuté čl. 10 Úmluvy.

V souvislosti s popíráním holocaustu je zajímavé zmínit případ *Perinçek proti Švýcarsku*¹⁴² a to především proto, že jeho posouzení se netýkalo přímo popírání holocaustu – ESLP byl postaven před komparaci popírání holocaustu s popíráním (arménské) genocidy. Stěžovatel Perinçek, právník a předseda krajně levicové turecké Strany práce, při několika veřejných událostech ve Švýcarsku opakovaně odmítal nazývat arménskou tragédii genocidou. V souladu s trestními předpisy Švýcarska byl za toto své konání uznán vinným z trestného činu rasové diskriminace. Senát ESLP dospěl v roce 2013 k závěru, že právo stěžovatele svobodně se projevovat Švýcarskem porušeno bylo, avšak následně došlo v roce 2014 na základě žádosti švýcarské vlády

¹³⁷ Srov. rozsudek senátu ESLP ze dne 23. září 1998 ve věci *Steel a další proti Spojenému království* (stížnost č. 67/1997/851/1058), kde byl jako projev názoru podle čl. 10 Úmluvy judikován pokus zabránit lovecké střelbě ptactva a rozptylování, resp. vyrušování účastníků na této střelbě.

¹³⁸ Viz str. 11 této práce.

¹³⁹ ASKARI, Daniel. *Projevy nenávisti v demokratickém právním státě*. In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek (eds.). *Rovnost a zákaz diskriminace v právní teorii a praxi*, Sborník č. 56. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. s. 13.

¹⁴⁰ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 23. září 1998 ve věci *Lehideux a Isorni proti Francii* (stížnost č. 55/1997/839/1045).

¹⁴¹ Rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2003 ve věci *Garaudy proti Francii* (stížnost č. 65831/01).

¹⁴² Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. října 2015 ve věci *Perinçek proti Švýcarsku* (stížnost č. 27510/08).

k postoupení věci velkému senátu. Ten se odmítl vyjádřit k tomu, zda události arménského obyvatelstva po roce 1915 byly genocidou, neboť by tím dle svého názoru podával závazný výklad dějin. Omezil se proto čistě na posouzení otázky, zda je možno považovat popírání holocaustu za rovné popírání genocidy, a tedy zda bylo ustanovení švýcarského trestního zákoníku v souladu s Úmluvou.

Švýcarská vláda odůvodňovala použití trestní represe jednak ochranou veřejného pořádku (resp. předcházením nepokojů) a jednak ochranou práv a svobod druhých. S prvním z uvedených argumentů se ESLP neztotožnil a uvedl, že z okolností nešlo vyvodit, že by učiněná prohlášení byla způsobila vyvolat ve švýcarské společnosti nepokoje. Ochranu práv a svobod druhých ESLP jako legitimní cíl represe naopak uznal, a to vzhledem k obětem a jejich památce i ke všem příslušníkům arménského národa.

Soud posuzoval výroky stěžovatele především jako politický projev, u něhož se připouští větší míra zveličování a zkreslování, přičemž však těmito výroky stěžovatel nepodněcoval k nenávisti či netoleranci a nemohly být považovány za dostatečně urážlivé. Závěrem rozhodl stejně jako senát ESLP, tudíž že došlo k porušení práva stěžovatele na svobodný projev a k neoprávněnému trestněprávnímu zásahu ze strany Švýcarska.

Na první pohled se tak může zdát, že ESLP zaujímá spíše liberálnější postoj ke svobodě projevu a nesnaží se „odsuzovat“ každý nekonformní názor. Na druhou stranu se jedná o případ, ve kterém lze – dle mého názoru – spatřovat nebezpečí samotného posuzování legality těchto projevů, neboť nebudou nikdy posuzovány jen z hlediska zákonnosti, nýbrž budou implicitně podrobovány také otázkám politické korektnosti, vhodnosti, s ohledem na mezinárodní situaci a aktuální vztahy mezi státy (resp. subjekty) navzájem. Domnívám se, že v zájmu dobrých vztahů s Tureckem, o jejichž zachování se evropské státy snaží, je možno v tomto opatrnějším přístupu ESLP k dotčené problematice¹⁴³ spatřovat nejen právní rozhodnutí, ale v neposlední řadě také rozhodnutí

¹⁴³ Především odmítnutí ESLP stanovit, zda se o genocidu jednalo, či nikoliv, což kritizovali i někteří disidentující soudci.

politické. Opět se tak vracím k myšlence, že míra omezení z politických důvodů je a bude v čase proměnlivá, avšak co nejširší svoboda projevu si svůj obsah zanechá.

4.4 Česká judikatura

Již obecné soudy jsou samozřejmě povinny rozhodovat v souladu se zákony, tím spíše ústavními,¹⁴⁴ vzájemně poměřovat práva a svobody, které v konkrétních případech stojí proti sobě a přihlížet u toho k judikatuře nejen Ústavního soudu, ale také ESLP.

Právě Ústavní soud je primárně ten, jehož výklad práv a svobod má pro právní vědu i praxi nejvyšší „váhu“. Na druhou stranu jsou nepostradatelnou součástí soudní soustavy také nejvyšší soudy – Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud. I jejich rozhodovací činnost je velmi důležitá: Nejvyšší soud sjednocuje judikaturu nižších soudů v občanských i trestních věcech a k jejich rozhodovací činnosti zaujímá stanoviska,¹⁴⁵ úkolem Nejvyššího správního soudu je totéž, avšak ve věcech správních.¹⁴⁶

Pro ilustraci toho, že a jak může každý soud posuzovat problematiku svobody projevu ve vztahu k hate speech, uvedu níže jednotlivé příklady.

4.4.1 Ústavní soud ČR

Oproti judikatuře ESLP je množství a škála případů rozhodovaných Ústavním soudem o poznání menší, což určuje jednak doba fungování obou soudů, jednak jejich vytíženost (především při srovnání územní a personální jurisdikce ESLP a Ústavního soudu). Judikatura Ústavního soudu, co se svobody projevy týče, „pokrývá pouze několik málo *ad hoc* témat“.¹⁴⁷ Nejčastěji se jednalo o posuzování střetu svobody projevu a ochrany osobnosti, či zákonnosti obcemi vydávaných obecně závazných vyhlášek.

¹⁴⁴ Jak jim ukládá čl. 95 odst. 1 Ústavy, srov. PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 1. díl. Ústavní systém*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. s. 322.

¹⁴⁵ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁷ JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. s. 152.

Komunismus jako „škodlivé hnutí“

O právní úpravě omezující hate speech rozhodoval již Ústavní soud České a Slovenské federativní republiky (dále jen „ÚS ČSFR“).¹⁴⁸ Skupina poslanců Federálního shromáždění (dále jen „navrhovatel“) žádala návrhem z dubna 1992 vyslovení nesouladu připravované novely č. 557/1991 Sb. zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále jen „trestní zákon“), především § 260, s Listinou a Paktem.¹⁴⁹ První odstavec novelizovaného paragrafu trestního zákona měl totiž znít: „*Kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod občanů nebo hlásá národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť (jako například fašismus nebo komunismus), bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*“

Navrhovatel uvedl celou řadu argumentů, které měly doložit oprávněnost jeho návrhu. Dle názoru navrhovatele zvolil zákonodárce formulaci obsaženou v závorce za účelem stanovení závazného výkladu pojmu *komunismus*, který tak postavil naroveň *fašismu*. Tím, že *komunismus* není v právním řádě nijak přesně definovaný, neodpovídá podle navrhovatele novelizovaná právní úprava jedné ze základních zásad trestního práva, tedy *nullum crimen sine lege*. Ustanovení zároveň označil za „politicky motivované omezování práv a svobod“,¹⁵⁰ jež veřejným orgánům nepřísluší a nesplňuje Listinou stanovené podmínky pro omezení svobody projevu, resp. je překračuje. V neposlední řadě se pak navrhovatel domníval, že taková úprava určuje pouze jedno přijatelné *politické smýšlení*, čímž se dostává do rozporu se zákazem státu vázat se na výlučnou ideologii.¹⁵¹

Novelizované znění § 260 trestního zákona bylo kritizováno také odbornou veřejností – ta namítala nepřipustnou „ideologizaci“ trestního práva, nejasnou a neurčitou formulaci pojmu, ze které „není jasné, zda se myslí komunismus ve smyslu prvotního křesťanství, moderní komunismus spojený s myšlenkami Karla Marxe, praxe komunistických stran

¹⁴⁸ V případě ukončeného nálezem ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4. září 1992.

¹⁴⁹ Skupina poslanců namítala rozpor novely konkrétně s čl. 2, čl. 15, čl. 17, čl. 40 a čl. 42 Listiny a s čl. 15 a čl. 19 Paktu.

¹⁵⁰ Nález ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze 4. září 1992.

¹⁵¹ Tamtéž.

v Sovětském svazu a jeho satelitech nebo činnost a program KSČM jako legitimní parlamentní strany“.¹⁵²

ÚS ČSFR především odmítl, že by stát přijetím takové novely stal vázaným na výlučnou ideologii, neboť zákaz dvou konkrétních neznamená „zůstatek“ jedině; politické strany i jedinci mohou nadále zastupovat a vyjadřovat širokou škálu politických, ekonomických, ideologických a jiných názorů. Zákaz fašismu a komunismu naopak ÚS ČSFR považoval za zabezpečení plurality názorů, neboť právě tyto dvě ideologie svou doktrínou i praktickým postupem projevy odlišných názorů nepovolují. K navrhovatelem tvrzenému rozporu ustanovení se svobodou projevu se ÚS ČSFR vyjádřil v tom smyslu, že „pojmovým znakem § 260 Trestního zákona je aktivní konání v podobě podpory anebo propagace“,¹⁵³ přičemž *podporou* se myslí „konkrétní pomoc hnutí založenému na výše uvedené ideologii“,¹⁵⁴ musí mít tedy podobu *materiální* nebo *morální*,¹⁵⁵ a *propagací* je „aktivní doporučení nebo nabízení takové ideologie s cílem jejího rozšiřování“.¹⁵⁶ ÚS ČSFR se zároveň vyslovil, že však v žádném případě nelze postihovat „samotné myšlení anebo vyznání se z tohoto myšlení“.¹⁵⁷ ÚS ČSFR uzavřel, a dal tak zapravdu jednomu z uvedených argumentů, že ta část novelizovaného ustanovení uvedená v závorce je v rozporu s principem právní jistoty a proto tuto část zrušil. Uvedl, že komunismus splňuje prvky hnutí potlačující práva a svobody občanů jen tehdy, pokud by měl za cíl uchopit moc násilím, vyloučit svobodné volby a nechat moc v rukou vládnoucí špičky jedné politické strany. Pouhé učení o beztřídní společnosti podle ÚS ČSFR však nelze trestněprávně postihovat (za předpokladu, že se bude zasazovat o dosažení moci demokratickou cestou a o zachování politické plurality).

Druhým napadeným ustanovením byl i § 261 trestního zákona, který kriminalizoval veřejný projev sympatie k fašismu nebo k jinému podobnému hnutí uvedenému v § 260 trestního zákona. ÚS ČSFR jen krátce konstatoval, že byly splněny všechny podmínky

¹⁵² HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vydání. Praha: Orac, 2004. s. 92.

¹⁵³ Nález ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4. září 1992.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vydání. Praha: Orac, 2004. s. 93.

¹⁵⁶ Nález ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4. září 1992.

¹⁵⁷ Tamtéž.

stanovené Listinou a odkaz na § 260 obsažený v § 261 trestního zákona je v souladu s ústavním pořádkem. Uvedl, že „hnutí, která prokazatelně směřují k potlačení občanských práv anebo k hlásání vymezené záště, ať jsou pojmenovány jakkoli a zdůvodňované jakýmikoliv ideály nebo cíli, jsou hnutími, která demokratický stát, jeho bezpečnost a bezpečnost jeho občanů ohrožují“.¹⁵⁸

Za povšimnutí stojí fakt, že v roce 1992 bylo upozorňování na hrozbu komunismu z logiky věci a času vnímáno jako něco samozřejmého, důležitého, co se nesmí opakovat. Oproti tomu současná společnost laická i odborná levicový extremismus často jen přehlíží nebo jej bere jako přirozenou součást politického spektra. Potenciálnímu návratu komunismu se nevěnuje pozornost, nepovažuje se za nebezpečný nebo se bagatelizuje.¹⁵⁹

Zákazy různých druhů propagací (fašismu, komunismu, nacismu, rasismu, jiných hnutí směřujících k potlačování práv a svobod) však nebyly přijímány pouze v zákonné rovině, pokoušely se o ně také samosprávné celky obecně závaznými vyhláškami. V těchto případech však Ústavní soud musel pokaždé přikročit ke zrušení napadených vyhlášek. Problémem ovšem nebyla svoboda projevu sama o sobě, nýbrž překročení pravomocí obcí – nemohlo se jednat o přenesenou působnost (k vydání takové úpravy

¹⁵⁸ Nález ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4. září 1992.

¹⁵⁹ Nemohu si na tomto místě odpustit osobní vstup a názor: Na internetových obchodech není problém zakoupit předměty (např. oděvy) s motivem komunistických symbolů jako srp a kladivo nebo s podobiznou Ernesta Guevary. Symbol srpu a kladiva je přitom znakem přímo *sovětským*, používaným dále velkým počtem komunistických stran napříč celého světa. Jeho význam jako symbol komunismu ve smyslu politických stran potírající demokratická zřízení a lidská práva je tak, dle mého, nepopíratelný. Oproti tomu svastika, která je v dnešní době sice jednoznačně spojována s nacismem, má historické kořeny hluboké a její význam je tudíž přenesený (srov. např. United States Holocaust Memorial Museum, Holocaust Encyclopedia: *History of the Swastika* [online]. Dostupné k 30. květnu 2017 na <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007453>).

Je minimálně zajímavé si uvědomit, že jeden z kandidátů letošních uskutečněných francouzských prezidentských voleb, Jean-Luc Mélenchon, se netají sympatiemi ke kubánskému komunismu; nad „nedemokratičností“ tohoto režimu – potírání lidských práv a likvidace opozice – snad není třeba široce diskutovat (srov. Le blog de Jean-Luc Mélenchon, L'ÈRE DU PEUPLE: *Hommage à Fidel Castro*. In: YouTube [online]. Dostupné k 30. květnu 2017 na <https://www.youtube.com/watch?v=O6Q48L6JMtA>. Kanál JEAN-LUC MÉLENCHON.). Tento kandidát měl, mimo jiné, ve svém volebním programu také například 100% zdanění určitých příjmů, což je faktická konfiskace majetku.

V rámci co nejširší svobody projevu musím přistoupit na to, že pokud lidé takovou ideologii chtějí hlásat, mohou; problém, který nastiňuji, je koncepce aktivního potírání pravicového extremismu, ale zároveň ignorování extremismu levicového. I společnost, která spatřuje nejlepší možnou cestu v zakazování „závadných“ myšlenek, by v takovém svém jednání měla být konzistentní, důsledná a nezaujatá, a to vzhledem k oběma stranám.

obce nebyly zmocněny), v rámci samostatné působnosti obce překročily rozsah této působnosti.¹⁶⁰

Iniciativy obcí

Nastíněnou problematiku propagace komunismu se pokusilo obecně závaznou vyhláškou „O zákazu agitace a propagace KSČM a hnutí a stran projevujících sympatie ke komunismu“ upravit město Vysoká nad Jizerou. Touto stručnou vyhláškou město zakázalo fyzickým i právnickým osobám „provádět agitaci a propagaci KSČM a ostatních hnutí a stran projevujících sympatie ke komunismu“.¹⁶¹ Z textace vyjádření zastupitelstva města lze *dekódovat* jednoznačný záměr, s jakým byla vyhláška vydána: měla být „pobídkou a výzvou pro vládu, prezidenta a poslance Parlamentu nejen k definitivnímu vyrovnání se s hrůznou komunistickou minulostí, ale i v přítomnosti s komunismem ohrožujícím demokracii u nás“.¹⁶² Zastupitelstvo města poukazovalo na neustálé porušování výše zmíněného § 260 a § 261 trestního zákona, vyjádřilo nesouhlas s údajnou demokratičností KSČM a argumentovalo tím, že „neexistuje podstatný rozdíl mezi fašismem a komunismem, snad až na to, že komunismus má na svědomí asi dvojnásobný počet obětí“.¹⁶³ Ústavní soud i tuto vyhlášku shledal jako neústavní, neboť upravovala něco, co může upravovat pouze zákon. Zároveň však městu *poradil*, aby v případě, kdy chce dosáhnout požadovaného cíle, postupovalo zákonným způsobem a využilo například podnětu vládě a prezidentovi k pozastavení činnosti či rozpuštění politické strany, která podle názoru města nesplňuje zákonné předpoklady a nechová se v souladu s proklamovanými stanovami. Podle některých názorů Ústavní soud patrně se snahou zastupitelstva potírat komunismus na lokální úrovni vzhledem ke způsobu a obsahu odůvodnění sympatizoval.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Srov. např. nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 42/95 ze dne 12. června 1996 (zrušení obecně závazné vyhlášky města Jičín o zákazu komunistické, nacistické a fašistické propagandy na území města), sp. zn. Pl. ÚS 43/95 ze dne 3. července 1996 (zrušení vyhlášky města Hořice v Podkrkonoší o zákazu fašistické, komunistické, nacistické a rasistické propagandy na území města), sp. zn. Pl. ÚS 4/96 ze dne 10. července 1996 (zrušení obecně závazné vyhlášky města Náchoda o zákazu komunistické, nacistické a fašistické propagandy) nebo sp. zn. Pl. ÚS 17/98 ze dne 19. ledna 1999 (zrušení vyhlášky města Jeseníku o zákazu fašistické, komunistické, nacistické a rasové propagandy na území města).

¹⁶¹ Napadená vyhláška je citována dle nálezu ÚS sp. zn. Pl. ÚS 1/96 ze dne 19. listopadu 1996.

¹⁶² Nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 1/96 ze dne 19. listopadu 1996.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. s. 90.

Hate speech z pera soudce

„Čerstvým“ rozhodnutím spadajícím do problematiky hate speech je nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11 dubna 2017, jenž vzešel z řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud se zabýval návrhem předsedy Krajského soudu v Ústí nad Labem na zahájení kárného řízení o kárné odpovědnosti stěžovatele a v závěru jej uznal vinným za porušení povinnosti soudce dle § 80 odst. 1 a 4 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.¹⁶⁵

Stěžovatel, soudce Krajského soudu v Ústí nad Labem, přispíval články na webové stránky <http://pravyprostor.cz/>. Dle Nejvyššího správního soudu se jedná o články,¹⁶⁶ v jejichž obsahu „jsou hrubě neobjektivním a dehonestujícím způsobem vykreslení migranti, pracovníci neziskových organizací a občanskí aktivisté, a to za použití vulgarismů, sexuálních a násilných narážek“.¹⁶⁷ Stěžovatel tak tímto svým „jednáním narušil důstojnost soudcovské funkce“;¹⁶⁸ jeho trestem byla důtka.

Stěžovatel v řízení před ÚS namítal porušení jeho práva na svobodu projevu zakotvenou v čl. 17 odst. 2 Listiny a čl. 10 Úmluvy. Uvedl, že „nejednal v úmyslu poškodit důstojnost a dobré jméno soudcovského stavu“,¹⁶⁹ proto u článků také neuváděl, že je soudcem. Své články má za satiru, použité vulgarismy nepovažuje a priori za nedůstojné vyjadřování. Spatřuje v nich naopak zdůraznění určité problematiky v souladu s použitým literárním stylem. Články nepsal proto, aby jim z pozice soudce

¹⁶⁵ Odst. 1 citovaného ustanovení zákona zní: „Soudce a přísedící je povinen vykonávat svědomitě svou funkci a při výkonu funkce a v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.“

Odst. 4 pak: „Soudce je povinen při své činnosti mimo výkon funkce soudce a při výkonu svých politických práv si počínat tak, aby tato činnost neohrožovala nebo nenarušovala důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů nebo nenarušovala důstojnost soudcovské funkce anebo mu nebránila v řádném výkonu funkce soudce.“

¹⁶⁶ ZBRÁNEK, Miloš. *Dopis dezorientovaného běžence* [online]. Právý prostor média s.r.o., 23. srpna 2015. Dostupné k 26. dubnu 2017 na <http://pravyprostor.cz/dopis-dezorientovaneho-bezence/>.

ZBRÁNEK, Miloš. *Zpráva o putování do Němec* [online]. Právý prostor média s.r.o., 16. listopadu 2015. Dostupné k 26. dubnu 2017 na <http://pravyprostor.cz/zprava-o-putovani-do-nemec/>.

¹⁶⁷ Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11 dubna 2017.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

„dodal zdání autority“,¹⁷⁰ nýbrž jako běžný občan pouze prezentující své názory. Poukázal na to, že je-li soudcům zákonem umožněna literární činnost, vztahuje se toto *povolení* také na satiru.

Nejvyšší správní soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Souhlasí s názorem stěžovatele, že k omezování svobody projevu je třeba přistupovat restriktivně, dokonce se vyjádřil, že „v obecné rovině posuzované články nepředstavují žádný exces, který by odůvodňoval zásah ze strany veřejné moci. Se stěžovatelem se shoduje v názoru, že jeho články neobsahují nenávistné či jinak škodlivé výroky, které by obecně neměly být tolerovány.“¹⁷¹ Soud však rozlišuje postavení soudce od *obyčejného občana*, neboť soudce má ztělesňovat nestrannost a důvěryhodnost soudní moci – proto je nutné, aby soudce sám i ve svém osobním životě přistupoval k realizaci svobody projevu zdrženlivě, neboť je soudcem nepřetržitě.

Ústavní soud se ztotožnil se závěry Nejvyššího správního soudu. Také dle názoru ÚS nemůže být soudci odepřeno právo realizovat svobodu projevu, ale u něj především se nejedná o právo neomezené. Soudce může vyjadřovat dokonce otevřeně kritické názory, vždy ale s mírou zdrženlivosti, „tedy tak, aby neohrožoval nepřijatelným způsobem autoritu a nestrannost soudní moci a nezasahoval do práva konkrétních účastníků řízení na spravedlivý proces“.¹⁷² Soudce se totiž ujal funkce ze své svobodné vůle, přičemž při takovém výběru musel počítat s tím, že i jeho osobní život bude *nově limitován*. ÚS nezapomněl konstatovat, že každý případ bude posuzován podle konkrétních okolností, projevu, výroků, kontextu i postavení soudce.

4.4.2 Nejvyšší soud

K diskutované problematice stojí za zmínku případ z opačné strany *ideologického spektra* než problematika komunismu, a to týkající se údajné propagace nacismu.

V březnu roku 2000 vydalo nakladatelství, jehož tehdejším majitelem byl Michal Zítka, knihu *Mein Kampf* v českém překladu. Nejednalo se o komentovanou publikaci, neboť,

¹⁷⁰ Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11 dubna 2017.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

jak v následném trestním řízení Zítka uvedl, bylo záměrem nakladatelství vydávat obdobné historické knihy v co nejautentičtější podobě, tedy v podobě, v jaké vyšly poprvé. Na tomto místě je nutno uvést, že titul byl vydán v edici „*Knihy, které změnily svět*“, do které byly již dříve zahrnuty tituly jako Kapitál, Kladivo na čarodějnice, první americká ústava a prohlášení nezávislosti.¹⁷³

České vydání knihy *Mein Kampf*, s účelem přiblížit vizuál stylizaci doby prvního vydání, bylo svázáno v černých deskách se zlatým nápisem „Adolf Hitler Mein Kampf“. Pod nápis nechal vydavatel umístit zlatý znak německé nacistické strany. Náklad výtisku čítal po dotisku přibližně 106 000 kusů, jež byly předány distributorovi k prodeji.¹⁷⁴ Bartoň uvádí, že publikace byla opatřena vysvětlující páskou, na které bylo uvedeno: „*Tento historický dokument dnes poprvé vychází v českém jazyce. Každý člověk má právo vědět, jak vypadá nacistická ideologie, jaké jsou její příznaky a důsledky, aby věděl, jak jí účelně čelit. Nikdo nepochybuje o tom, že nacismus je synonymem zla a že připravil o život desítky milionů lidí. Tento překlad vychází proto, aby Hitlerův Můj boj přestal být tajemnou a mytickou knihou, aby se historie nemohla opakovat. Teprve nyní získá kritika nacismu pevné a nevyvratitelné základy. Kniha je vydávána bez úprav a nakladatelství poskytuje grant AVČR na historické zhodnocení jejího vlivu na český nacismus.*“¹⁷⁵

Bez ohledu na toto vysvětlení byl Zítka v červnu roku 2000 obviněn z trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů na základě § 260 trestního zákona a v říjnu téhož roku obžalován. S takovým postupem vyjádřil okamžitě nesouhlas Výbor na ochranu svobody slova při Syndikátu novinářů České republiky, který jej považoval za „útok na svobodu slova“.¹⁷⁶

Trestní řízení mělo komplikovaný a dlouhý vývoj – soud prvního stupně Zítka v prosinci uznal vinným, odvolací soud pak věc vrátil zpět soudu prvního stupně k novému projednání. Ten Zítka v listopadu 2001 opět uznal vinným a uložil mu trest

¹⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1174/2004 ze dne 10. března 2005.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 237.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 238.

odnětí svobody v délce tří let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 5 let „za současného vyslovení dohledu spočívajícího v povinnosti obžalovaného 2 x ročně dostavit se k probační úřednici (...) k ověření řádného způsobu života“¹⁷⁷ spolu s peněžitým trestem ve výši dva miliony korun. Odvolání Zítka bylo odvolacím soudem zamítnuto, a tomu tak nezbylo než podat dovolání k Nejvyššímu soudu. Ten rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil a vrátil státnímu zástupci ke znovuprojednání a rozhodnutí věci. V obsáhlém odůvodnění rozhodnutí se Nejvyšší soud podrobně zabýval výkladem pojmu *hnutí* a jeho náležitostmi, zda skutečně došlo k naplnění znaků trestného činu podle § 260 trestního zákona – podle výkladu Nejvyššího soudu musí ve smyslu tohoto paragrafu podporované hnutí existovat, což je v konkrétním případě vyloučeno. V novém řízení se tak mělo prokázat, zda Zítko úmyslně (ať už úmyslem přímým, nebo nepřímým) podporoval a propagoval určité, v té době existující hnutí.

V dubnu 2003 podal státní zástupce na Zítka novou obžalobu pro trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona, v březnu byl uznán soudem prvního stupně vinným trestným činem hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 odst. 1 trestního zákona, který mu uložil trest odnětí svobody v trvání 22 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 3 let.

Odvolací soud rozsudek prvního stupně zrušil v lednu 2004 v plném rozsahu a rozhodl sám tak, že uznal Zítka vinným trestným činem podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona a uložil mu trest odnětí svobody v trvání 3 let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 5 let za současného vyslovení dohledu.

Na důkladný rozbor celé procesní i obsahové situace není v této práci bohužel dostatek prostoru, proto jen shrnu, že konečné rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1174/2004 ze dne 10. března 2005 zprostito Zítka obžaloby, neboť Nejvyšší soud shledal v jednání Zítka nedostatek úmyslného jednání, které § 260

¹⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1174/2004 ze dne 10. března 2005.

trestního zákona vyžadoval, a dle jeho právního názoru žalovaný skutek nebyl trestným činem.

Nejvyšší soud však v závěru rozhodnutí zároveň uvedl: „*Na těchto závěrech o trestní odpovědnosti dovolatele nic nemění ani skutečnost, že vydání knihy A. H. M. K. ve shora zmiňovaném nákladu, je vzhledem k obsahu tohoto díla počinem mimořádně nevkusným a přičítím se jakýmkoliv zásadám nakladatelské (publikační) etiky.*“¹⁷⁸

Popsaná komplikovaná a zdlouhavá kauza je pro mě osobně varovným signálem toho, kam až potírání svobodného projevu může zajít, resp. co je možné pod něj vztahovat. Především pokud si znovu připomeneme, s vysvětlující páskou jakého obsahu byla kniha uvedena do oběhu, jaký byl záměr vydavatele a jaké knihy již dříve ve stejné edici vydal.

Má-li se společnost bránit proti strašným ideologiím, kterým nacismus bezpochyby je, měla by mít možnost se s nimi seznámit v jejich surové podobě, neboť ta je často nejlepším „lékem“ pro třeba dosud nevyhraněné publikum. Ztotožňuji se proto s názorem profesora Jiřího Hájka, bývalého vězně koncentračního tábora, jenž v roce 1993 přeložil a okomentoval zásadní pasáže Mein Kampf; v předmluvě k vydané knize pak uvedl, že „*tabuizace základních ‚věroučných‘ děl hitlerovského fašismu v časech tzv. reálného socialismu (...) byla politicky více než pošetilá. Nic nemůže nacismus přesvědčivěji usvědčit z jeho děsivého iracionálního antihumanismu, než právě text Hitlerova Mého boje. Nestačí fašismus a rasismus jen všeobecně odsuzovat: je třeba, aby zejména mladší generace (...) mohla si sama Hitlerovy úvahy zblízka ‚ohmatat‘ a vytvořit si na ně svůj názor.*“¹⁷⁹ Sílu argumentu člověka, který byl nucen zažít to nejhrůznější z nacistického režimu, jistě vnímá každý z nás, ať už na publikaci knihy zastává jakýkoli názor.

¹⁷⁸ Rozhodnutí nejvyššího soudu č. j. 3 Tdo 1174/2004 z 10. března 2005.

¹⁷⁹ HÁJEK, Jiří. Hitlerův Mein Kampf s komentářem. Dialog, 1993, s. 4. In: BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. s. 247.

4.4.3 Nejvyšší správní soud

Prvním rozhodnutím svého druhu v českém právním prostředí, kterým Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“) jasně vytyčil hranice přípustnosti svobodného projevu a hate speech v oblasti, jež jednoznačně a reálně ovlivňuje politické i společenské dění v demokratickém státě, byl rozsudek NSS z roku 2010 o rozpuštění Dělnické strany.¹⁸⁰

NSS rozhodoval o návrhu Vlády ČR na rozpuštění této strany již podruhé; poprvé tento návrh NSS rozsudkem č. j. Pst 1/2008 – 66 ze dne 4. března 2009 zamítl, protože vláda neunesla břemeno důkazní, neboť se jí nepodařilo prokázat, že je Dělnická strana extremistickým neonacistickým hnutím, stejně jako nebyla prokázána radikalizace „aktivit Dělnické strany směřujících k uchopení moci nedemokratickou cestou“.¹⁸¹ Nebyly tak kumulativně splněny podmínky vedoucí k rozpuštění politické strany: 1) její protiprávní chování, 2) přičitatelnost takového chování této straně, 3) dostatečně bezprostřední hrozba její existence pro demokratický právní stát a 4) proporcionalita takového rozpuštění. NSS se v rozhodnutí však zároveň vyslovil, že zamítnutí návrhu nepředstavuje nemožnost podání nového návrhu v téže věci v budoucnu opětovně.¹⁸²

Pouhý půl rok po zamítnutí návrhu vlády na rozpuštění Dělnické strany podala vláda k NSS návrh nový s odůvodněním, že Dělnická strana přikročila od pouhých argumentů ke konkrétním aktivitám, které potlačují práva a svobody občanů, a strana tak cíleně útočí na demokratické principy státu a na jeho zřízení jako takové. Na podporu svých tvrzení tentokrát vláda citovala přímo z programu Dělnické strany („zavedení určování národnosti obyvatel republiky a jejího potvrzení do rodných a křestních listů, rovněž i občanského průkazu“, dehumanizace pobytu ve vězeňském zařízení).¹⁸³ Uvedla také, že ze symbolů používaných Dělnickou stranou nebo jejími orgány je patrná inspirace nacistickým Německem.

Otázku hate speech otvírají především různé akce pořádané touto stranou – pochody, demonstrace. V červnu 2008 strana konala protest proti shromáždění gayů a lesbiček

¹⁸⁰ Rozsudek NSS č. j. Pst 1/2009 – 348 ze dne 17. února 2010.

¹⁸¹ Rozsudek NSS č. j. Pst 1/2008 – 66 ze dne 4. března 2009.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Rozsudek NSS č. j. Pst 1/2009 – 348 ze dne 17. února 2010.

(jako protest proti pochodu *Queer Parade*). Při pochodu v Litvínově 18. října 2008 například členové strany provolávali „Národ Čechům, Čechy Čechům, Bílí pojďte s námi, Stop černému rasismu a Nic než národ“.¹⁸⁴ V listopadu téhož roku rovněž v Litvínově uspořádala strana demonstraci pod názvem „Proti pozitivní diskriminaci a policejnímu násilí“.¹⁸⁵ Vláda shrnula, že činnost strany odporuje zákonu. Vyjádřila obavu z toho, že se straně podaří dosáhnout hranice pro zisk volebního příspěvku, což by mohlo v důsledku znamenat zisk reálné moci této strany a přerůst až v následnou perzekuci určitých skupin obyvatel (především Romů a homosexuálů).

Naproti tomu Dělnická strana ve svém vyjádření k návrhu vlády zdůraznila, že zdrojem veškeré státní moci je lid a ona jako strana vznikla legálně v souladu s Ústavou ČR i zákony. Strana dále ve svém vyjádření kritizovala *justiční mafii*, přistěhovalce a vůbec možnost imigrace a s tím související „přívál Cikánů ze Slovenska, Rumunska a dalších zemí východní Evropy“.¹⁸⁶ Odmítla, „že se používáním pojmu národní socialismus hlásí k odkazu hitlerovského nacionálního socialismu a k participaci na činnosti moderního nacionalismu“.¹⁸⁷ Dle názoru strany vláda opět neprokázala, že by došlo k naplnění zákonných důvodů pro rozpuštění politické strany.

Soud předložené důkazy a tvrzení zhodnotil tak, že argumentaci strany ohledně *čistě evidenční funkce určování národnostní příslušnosti* nepovažuje za důvěryhodnou, přičemž zmínil potenciální asociace s norimberskými zákony. Účastníky zmiňované body programu jsou dle soudu xenofobní, s tendencí k šovinismu, s rasovým podtextem. Ohledně tématu homosexuality soud souhlasil s vládou v tom, že jde o kontroverzní téma, ohledně kterého je debata více než vítaná, nicméně je nepřijatelné, aby byla homosexuální orientace sama o sobě trestněprávně postihována.

Jednotlivé body programového prohlášení poté soud posuzoval co do jejich faktického naplnění a přičitatelnosti chování členů a sympatizantů straně. Z předvolebního

¹⁸⁴ Rozsudek NSS č. j. Pst 1/2009 – 348 ze 17. února 2010.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

spotu, z projevů představitelů strany i z chování jejich členů soud vyvodil, že i tato podmínka byla splněna.¹⁸⁸

Soud uvedl, „že se v podání DS již nejedná o jinak přípustnou kritiku reálných společenských problémů, ale o zcela neakceptovatelné vyvolání nenávisti, a že program DS bezpochyby směřuje k omezování základních práv a svobod“,¹⁸⁹ ačkoliv se Dělnická strana často dotýká problémů, které jsou, slovy soudu, „často vytěsňovány z veřejné debaty a haleny jazykem politické korektnosti až do ztráty jejich obrysů“.¹⁹⁰ Některá témata diskutovaná Dělnickou stranou by tak mohla být, ač představují ostrou kritiku, chráněna svobodou projevu. Dělnická strana však *přešla* od teoretické diskuse nad určitými problémy k faktickým výzvám k porušování práv a svobod a k vykonávání násilí na určitých skupinách osob.

Na základě provedených důkazů a jejich hodnocení měl soud za prokázané, „že Dělnická strana ve svém programu a projevech navazuje na ideologii německého nacionálního socialismu“,¹⁹¹ včetně stranou používaných symbolů. Ve faktickém jednání strany spatřuje soud reálné bezpečnostní riziko a ohrožení demokratických základů státu, byť na lokální úrovni.

Závěrem soud posuzoval proporcionalitu jednání strany k zásahu, který má soud učinit. Především zdůraznil, že si je vědom toho, že ideologie a názory hlásané Dělnickou stranou jejím rozpuštěním nezmizí z veřejného prostoru. Rozpuštění této strany tak znamená pouze to, že bude vyřazena ze soutěže politických stran, s tím, že je nutno počítat se vznikem obdoby této politické strany.

Soud se proto sám ptal, zda má rozpuštění Dělnické strany vůbec smysl. Na tuto otázku však okamžitě odpověděl kladně – jde o jednoznačný projev toho, že *zlo* v podobě totalitního nacionálního socialismu nebude tolerováno, i když se v podstatě jedná jen

¹⁸⁸ Části projevů citované v rozsudku a rétorika členů strany jsou téměř totožné, vyjadřující a rozvíjející shora nastíněné postoje; domnívám se, že vzhledem k obsáhlosti rozsudku NSS není zapotřebí ani možné ve větší míře citovat argumenty účastníků, především pak Dělnické strany.

¹⁸⁹ Rozsudek NSS č. j. Pst 1/2009 – 348 ze dne 17. února 2010.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

o deklaratorní rozhodnutí (deklaratorní ve smyslu, že *nezakáže myšlenky*, ale stanoví jakési preventivní opatření, *deklaruje nepřijatelné chování* politické strany). V tomto případě se proto dle soudu Dělnická strana nemůže dovolávat ani svobody projevu, ani svobody sdružování. Rozpuštění Dělnické strany tak není v rozporu s kritériem proporcionality.

V případě druhého návrhu vlády tak již došlo k rozpuštění Dělnické strany. Dělnická strana následně podala návrh podle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy, na zrušení citovaného rozsudku NSS. Návrh však ÚS usnesením sp. zn. Pl. ÚS 13/10 ze dne 27. května 2010 odmítl pro zjevnou neopodstatněnost s tím, že návrh navrhovatele pouze opakuje tvrzení vznesená již v průběhu řízení před NSS, přičemž však bylo dle ÚS v onom řízení prokázáno naplnění všech zákonných podmínek rozpuštění Dělnické strany a „z výsledků dokazování před Nejvyšším správním soudem vyplývá, že činnost navrhovatelky v mnohých aspektech vykročila z mezí volné soutěže politických stran“.¹⁹² Volná soutěž by přitom dle ÚS neměla představovat „rozeštvávání jednotlivých skupin obyvatel proti sobě, (...) adoraci násilí či (...) zaplavování veřejného prostoru jedem“.¹⁹³

Troufám si s nadsázkou tvrdit, že program Dělnické strany byl de facto tvořen hate speech a takovýmito projevy také veřejně prezentován. Ačkoli bez pochyby jde o omezení svobody projevu, je v tomto případě dle mého názoru zcela legitimní: strana aktivně vyzývala k potlačování práv a svobod určité skupiny obyvatel, k násilí, jež jí nebylo cizí, a v jazyce americké judikatury představovala „*clear and present danger*“.

Lze se ztotožnit s úvahou soudu, kdy různé otázky nastolené Dělnickou stranou jsou pro společenskou diskusi aktuální a měly by diskusi být otevřené, a to bez přehnané politické korektnosti. Vždy je přitom však nutné druhého respektovat – jako jednotlivce i jako skupinu – a s tím také jeho základní práva a svobody.

¹⁹² Usnesení ÚS sp. zn. Pl. ÚS 13/10 ze dne 27. května 2010.

¹⁹³ Tamtéž.

5. De lege ferenda

Poslední kapitolu této diplomové práce bych ráda věnovala úvaze nad tím, jaké by právo mělo, resp. mohlo být. Domnívám se totiž, že úkolem odborné veřejnosti není jen najít odpověď na konkrétní nastalou situaci (což je samozřejmě nezbytné, neboť problém si vždy žádá co nejlepší možné řešení), ale také přemýšlet nad tím, jak by ona situace mohla být řešena teoreticky.

Složitost úvah nad tím, jak by právo mělo vypadat, není o nic menší než složitost řešení konkrétní právní kauzy. Například v soukromoprávních vztazích můžeme žalobou požadovat takové plnění, které pak bude vykonatelné. U úvah de lege ferenda je třeba přistoupit na to, že i tyto musí být „vykonatelné“, tedy ne utopistické. Jakkoli ideální systém bychom vymysleli, bez nemožnosti jej uvést do praxe by pozbyl významu a stala by se z něj pouze hezká teorie.

5.1 Komparace amerického a evropského přístupu

Ještě jednou se na tomto místě vrátím ke srovnání dvou základních přístupů k omezování svobody projevu z důvodu hate speech.

Herczeg rozlišuje toleranci od indiference: „*ten, kdo je k nějakému názoru tolerantní, nemusí k němu být ještě lhostejný*“.¹⁹⁴ Můžeme si tedy o určitém názoru myslet, co chceme, a „bojovat proti němu“ stejnými prostředky – tedy opět názorem.

*„Demokracii ale neohrožuje svoboda všech říci nebezpečná slova, šířit nebezpečné texty a obrazy. Ohrožují ji naopak ti, kdo chtějí dnes zakázat nebezpečná slova a nebezpečné obrazy, aby zítra mohli zakázat slova a obrazy, které je obviňují a usvědčují.“*¹⁹⁵

¹⁹⁴ HERCZEG, Jirí. *Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus*. In: Justičná revue, Ročník 63, č. 8–9, 2011. s. 1032.

¹⁹⁵ BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Je u nás dost svobody*. In: Právo, 29. 12. 2001, s. 7. In: HERCZEG, Jirí. *Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus*. In: Justičná revue, Ročník 63, č. 8–9, 2011. s. 1032.

Americký přístup ke svobodě projevu a hate speech se citované myšlenky přibližuje mnohem více než přístup evropský. Při pohledu na americkou koncepci se můžeme inspirovat v tom, že *to je možné* – že není třeba potírat a priori každý domněle nebezpečný názor, že omezení svobody slova může být v demokratické společnosti nezbytné až tehdy, kdy bezprostředně hrozí způsobení násilí nebo porušení práva. Proti názoru, který je nám proti mysli, je nejlepší obranou užití protiargumentu.

Evropská doktrína je od americké diametrálně odlišná – Herczeg ji pojmenovává jako „*doktrínu aktivní netolerance*“.¹⁹⁶ Jedná se o praxi, kdy se preventivně aktivně zakazují určité projevy, které jsou považovány za „pro demokracii škodlivé“, aby nemohlo docházet k šíření netolerance, nenávisti. V národní i mezinárodní úpravě evropských států je zakotvena legální možnost svobodu projevu omezit; otázka legitimacy takového omezení však bude vždy podléhat výkladu, což je obecně považováno za kámen úrazu.

Je samozřejmě složité srovnávat dvě zcela odlišné doktríny, které se vyvinuly na základě odlišných historických událostí. Zároveň to však není důvod k *nemožnosti inspirace*.

5.2 Klady a záporny právní úpravy postihu hate speech

Český právní řád nezná přímo kategorii „trestných činů z nenávisti“ ani samotné hate speech. Škodlivost takového jednání je však vyjádřena prostřednictvím různých trestných činů, které v sobě část definice hate speech obsahují (především trestné činy obsažené v Hlavě XIII, Dílu 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů – Trestné činy proti lidskosti).

Otázka, která je propojena s jednou nebo druhou doktrínou, zní, zda by právní řád měl obsahovat konkrétní legislativu na potírání hate crimes, především tedy hate speech.

¹⁹⁶ HERCZEG, Jiří. *Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus*. In: *Justičná revue*, Ročník 63, č. 8–9, 2011. s. 1038.

Mezi argumenty svědčící pro právní zakotvení postihu hate crimes v právním řádu státu patří především *postoj společnosti*, která tím dává najevo, jaké chování je přípustné, co je *dobré* a co *zlé*. Vysílá potenciálnímu pachateli signál, že jednání, kterého se dopouští, nebude tolerováno, což může nést také preventivní funkci *odradit* od podobného konání ostatní. Takové zákony mají podporovat rovnoprávnost, harmonii ve společnosti.

Proti legislativě týkající se hate crimes se lze setkat s argumenty, že masivní nenávisť a netolerance je pouhá *nafouklá bublina*, která nemá reálné opodstatnění, navíc vynucování tolerance samo přináší ještě silnější intoleranci.¹⁹⁷ Jednání spousta hate crimes je často trestné samo o sobě – pak se nabízí otázka, zda pachatel v takovém případě není trestán dvakrát: jednou za čin samotný, jednou za myšlení, které ho k tomu vedlo. Vrací mě to v úvahách zpět k zamyšlení nad tím, zda omezení svobodného projevu není skutečně jen snahou o omezení svobody myšlení

Rozporuje se i *odstrašující efekt* trestů: nelze jednoznačně říci, zda přísnější potrestání skutečně vede k tomu, že si na základě toho jiný pachatel obdobné jednání rozmyslí.¹⁹⁸

V neposlední řadě se také diskutuje o *hierarchii motivů* – opravdu jsou „společenské předsudky týkající se rasy či barvy pleti (...) morálně více zavrženíhodné než jiné motivy trestné činnosti, jako je chamtivost, touha po moci, zášť apod.“?¹⁹⁹

Hlavním úskalím postupujícím napříč všemi nastíněnými otázkami je nejednotná definice pojmů a jejich výklad: co je levicový extremismus a co pravicový? Co je ve kterém státě již považováno za extremismus? Lze rasismus vnímat jinak než jako názor, který je ztělesněním potlačování práv a svobod? Jak žádoucí je názorová unifikace?

¹⁹⁷ Srov. HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisli*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 201.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 202.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 203.

Závěr

Podle některých názorů by ke komparaci právních úprav jednotlivých ústavních systémů nemělo vůbec docházet, svobodu projevu nevyjímaje: jde o rozsáhlou problematiku založenou na odlišných kulturních specifikách a na složitosti soudního rozhodování.²⁰⁰ V případě České republiky by však izolace soudního rozhodování (především rozhodování Ústavního soudu) byla dle mého názoru krátkozraká, neboť komparace může být a je inspirací. Je přirozené, že se český Ústavní soud inspiruje především ESLP, a to nejen z právních důvodů (vázanost ČR mezinárodními smlouvami), nýbrž i z důvodu *kulturní a sociální blízkosti*.

Co se týče svobody projevu s akcentem na hate speech, aplikuje ESLP spíše *restriktivní přístup*. Oproti tomu přístup Nejvyššího soudu Spojených států je vůči hate speech poměrně široce liberální, a to až do doby, než takový projev začne představovat *clear and present danger*. Judikatura českého Ústavního soudu se nepřekvapivě blíží spíše evropskému pojetí a na nenávistné projevy je poměrně citlivá.

Máme to štěstí žít pravděpodobně v jedné z nejliberálnějších fází české společnosti. Po pádu tzv. komunistického režimu²⁰¹ musela Česká republika čelit řadě problémů, které s novým zřízením vyvstaly, a najít si vlastní cestu k přiblížení se *západu*. Možná i v přetrvávající úzkostlivé snaze bránit nabytou demokracii a svobodu se může stát, že se o tyto hodnoty, nebo alespoň o jejich část, připravíme sami.

Teoreticky rozumím snaze, která si klade za cíl vymýtit nenávist mezi lidmi, nastolit sociální smír mezi skupinami a zbavit společnost předsudků. Na druhou stranu je třeba se ptát, jestli nucené potlačování nenávisti²⁰² není způsobilé spustit vlnu nenávisti ještě silnější. Nenávist se nedá zakázat ani vymýtit, stejně jako se láska nedá přikázat.

²⁰⁰ STONE, Adrienne. *The Comparative constitutional law of freedom of expression*. In: GINSBURG, Tom, DIXON, Rosalind (ed.). *Comparative Constitutional Law (Research Handbooks in Comparative Law)*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011. s. 418.

²⁰¹ Resp. socialismu, srov. poznámku pod čarou č. 29 v této práci.

²⁰² Nenávisti jako vyřčené negativní emoce, která však nevybízí k násilí nebo nepředstavuje přímé hrozící nebezpečí.

Podstatným aspektem je, že silné omezování svobody projevu vnímám jako implicitní omezování svobody myšlení a snad i cítění. Jaký je smysl v tom, že si mohu myslet, co chci, ale již to nemůžu veřejně sdílet? Projev (*expression*) je de facto vyjádřením myšlenek. V případě, že účelem projevu není násilí nebo výzva k němu, před čím je vůbec společnost chráněna?

Nerozporuji, že slova mohou ubližovat. Právní řád však nabízí různé možnosti ochrany, kterou bych, co se diskutované problematiky týče, viděla především v soukromém právu. Pokud konkrétní výrok ublíží konkrétnímu člověku, může se beze všeho obrátit na nezávislý a nestranný soud, aby určil, zda se s přihlédnutím k okolnostem případu jednalo o výrok způsobilý vyvolat psychickou újmu a jestli ji u daného člověka skutečně způsobil.

Nezřídka se totiž lze setkat se situací, kdy určitý projev napadne třetí osoba, které se takový projev vůbec netýká a ani na ni nesměruje, s odůvodněním, že tento projev *ubližuje někomu třetímu*. Skupiny, proti kterým projev směřuje, často zůstávají nečinné, možná i proto, že se nenávislým projevem necítí být dotčeny. Jejich práva tak hájí subjekt zcela odlišný od toho, na jehož ochranu konkrétní právní úprava slouží. Je tedy na místě trestněprávně sankcionovat člověka za projev, který možná ani domněle dotčené osobě nevádí, nehlásí-li se tato o svá práva? Nesnažíme se právně chránit někoho, kdo o takovou ochranu nestojí?

Obávám se totiž, aby takové jednání nepřispělo k „přecitlivění“ společnosti, která ctí a dodržuje základní práva a svobody – k jejímu svázání politickou korektností, strachem pojmenovávat věci pravými jmény, k přisuzování jiného významu slov, než ve skutečnosti mají. Nesnižujeme si však sami do budoucna touto „předběžnou opatrností“ hranici ještě tolerovaných projevů?

Přistoupíme-li na co nejširší svobodu projevu, budeme muset přistoupit také na to, že uslyšíme, co se nám nelíbí, s čím nesouhlasíme nebo dokonce o čem víme, že je lživé (např. již probírané téma popírání holocaustu).

„Schopnost usuzovací jest člověku dána k tomu, aby ji používal. Že jí můžeme použítí také mylně, není důvodem pro to, abychom jí vůbec nepoužívali.“²⁰³

Jedinou zbraní proti projevu názoru může být, dle mého, zase jen projev názoru, nejlépe s užitím faktů a logiky. Jen tak si můžeme být jistí, že si nenecháme vzít více svobody, než je nezbytně nutné.

²⁰³ MILL, John Stuart. *O svobodě*. V Praze: Časopis českého studentstva, 1891. s. 32.

Zdroje

Monografie

- BARTOŇ, Michal, a kolektiv. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 608 s. ISBN 978-80-7502-128-1.
- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2002. 316 s. ISBN 80-7201-367-x.
- BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. 259 s. ISBN 80-7357-073-4.
- BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2007. 512 s. ISBN 978-80-7357-312-6.
- DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 448 s. ISBN 978-80-87212-86-8.
- FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 458 s. ISBN 80-210-2592-1.
- FOUILLOUX, Danielle, LANGLOIS, Anne, LE MOIGNÉ, Alice. *Slovník biblické kultury*. 1. vydání. Praha: EWA Edition, 1992. 320 s. ISBN 80-900175-7-6.
- HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vydání. Praha: Orac, 2004. 143 s. ISBN 80-86199-94-0.
- HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9.
- CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. 1. vydání. Praha: Armex, 2000. 109 s. ISBN 80-86244-14-8.
- JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2007. 195 s. ISBN 978-80-903786-5-0.
- KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2003. 311 s. ISBN 80-86395-78-2.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

- KOSAŘ, David, ANTOŠ, Marek, KÜHN, Zdeněk, VYHNÁLEK, Ladislav. *Ústavní právo – Casebook*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 636 s. ISBN 978-80-7478-664-8.
- MALÝ, Karel, a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MILL, John Stuart. *O svobodě*. V Praze: Časopis českého studentstva, 1891. 182 s.
- PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 1. díl. Ústavní systém*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. 765 s. ISBN 80-7201-110-3.
- PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář: 2. díl. Práva, a svobody*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1999. 975 s. ISBN 80-7201-170-7.
- PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. 1152 s. ISBN 978-80-7502-084-0.
- TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír, a kolektiv. *Právo Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 496 s. ISBN 978-80-87576-53-3.
- TOMOSZEK, Maxim. *Podstatné náležitosti demokratického právního státu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 192 s. ISBN 978-80-7502-116-8.
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 259 s. ISBN 978-80-7380-449-7.

Sborníky

- ANTOŠ, Marek, WINTR, Jan (eds.). *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges, 2010. 224 s. ISBN 978-80-87212-62-2.
- BÍLKOVÁ, Veronika (ed.). *Mezinárodní humanitární právo: vznik, vývoj a nové výzvy, Studie lidských práv č. 9*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. 264 s. ISBN 978-80-87975-35-0.
- GINSBURG, Tom, DIXON, Rosalind (ed.). *Comparative Constitutional Law (Research Handbooks in Comparative Law)*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011. 908 s. ISBN 978 1 84844 539 0.

- FAIX, Martin ... et al. *Mezinárodně-právní aspekty ochrany lidských práv, Studie lidských práv č. 5*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. 98 s. ISBN 978-80-87146-97-2.
- FINKELMAN, Paul (editor). *Encyclopedia of American Civil Liberties. Volume A – F Index*. New York: Taylor & Francis Group, LLC, 2006. 1189 s. ISBN 0-415-94342-6.
- WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek (eds.). *Rovnost a zákaz diskriminace v právní teorii a praxi, Sborník č. 56*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 174 s. ISBN 978-80-87975-04-6.

Příspěvky v časopisech

- FILIP, Jan. *Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe*. In: Časopis pro právní vědu a praxi [online], Ročník IV, číslo 4 (1998). 819 s.
- PREUSS, Ondřej. *Lid jako ústavní subjekt?* In: Jurisprudence [online], Ročník 2015, číslo 1. 9 s.
- BRUGGER, Winfried. *The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law*. In: German Law Journal [online], Volume 04 (2003), Issue No. 01, Part I. 44 s.
- HERCZEG, Jiří. *Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus*. In: Justičná revue, Ročník 63, č. 8–9, 2011. 1046 s.
- MICHÁLEK, Emanuel. *Ještě k původu slova holokaust*. In: Naše řeč [online]. Ročník 77 (1994), číslo 5, 272 s.

Právní předpisy

- Novela č. 557/1991 Sb. zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, č. 209/1992 Sb.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v aktuálním znění

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v aktuálním znění
Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., ze dne 18. října 2001
Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky
Zákon č. 126/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují tiskové zákony
Zákon č. 108/1933 Sb., o ochraně cti, upravující urážku, pomluvu nebo utrhaní na cti
Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Ústava Spojených států

Základní zákon Spolkové republiky Německo

Mezinárodní smlouvy

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Všeobecná deklarace lidských práv

Judikatura

Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek pléna ESLP ze dne 7. prosince 1976 ve věci *Handyside proti Spojenému království* (stížnost č. 5493/72)

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 6. října 2005 ve věci *Hirst proti Spojenému království č. 2* (stížnost č. 74025/01)

Rozsudek pléna ESLP ze dne 22. května 1990 ve věci *Autronic AG proti Švýcarsku* (stížnost č. 12726/87).

Rozhodnutí senátu ESLP ze dne 16. listopadu 2004 ve věci *Norwood proti Spojenému království* (stížnost č. 23131/03).

Rozsudek pléna ESLP ze dne 7. prosince 1976 ve věci *Handyside proti Spojenému království* (stížnost č. 5493/72).

Rozsudek pléna ESLP ze dne 26. listopadu 1991 ve věci *Observer a Guardian proti Spojenému království* (stížnost č. 13585/88)

Rozsudek pléna ESLP ze dne 26. listopadu 1991 ve věci *Sunday Times proti Spojenému království č. 2* (stížnost č. 13166/87).

Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 3. března 1986 ve věci *Stevens proti Spojenému království* (stížnost č. 10737/84)

Rozsudek senátu ESLP ze dne 23. září 1998 ve věci *Steel a další proti Spojenému království* (stížnost č. 67/1997/851/1058)

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 23. září 1998 ve věci *Lehideux a Isorni proti Francii* (stížnost č. 55/1997/839/1045).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2003 ve věci *Garaudy proti Francii* (stížnost č. 65831/01).

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. října 2015 ve věci *Perinçek proti Švýcarsku* (stížnost č. 27510/08)

Nejvyšší soud ČR

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1174/2004 ze dne 10. března 2005

Nejvyšší správní soud ČR

Rozsudek č. j. Pst 1/2008 – 66 ze dne 4. března 2009

Rozsudek č. j. Pst 1/2009 – 348 ze dne 17. února 2010

Nejvyšší soud Spojených států

Abrams v. United States, 250 U.S. 616 (1919)

Schenck v. United States, 249 U.S. 47 (1919)

Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969)

Spolkový ústavní soud

BVerfGE 57, 295 1 BvL 89/78 3

BVerfGE 7, 198

BVerfGE 90, 241-255

Ústavní soud ČR

Nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002

Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. prosince 1997

Nález sp. zn. IV. ÚS 154/97 ze dne 9. února 1998

Nález sp. zn. Pl. ÚS 32/95 ze dne 3. dubna 1996

Nález sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. října 1994

Nález sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005

Nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. května 2014

Nález ÚS ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4. září 1992

Nález sp. zn. Pl. ÚS 42/95 ze dne 12. června 1996

Nález sp. zn. Pl. ÚS 43/95 ze dne 3. července 1996

Nález sp. zn. Pl. ÚS 4/96 ze dne 10. července 1996

Nález sp. zn. Pl. ÚS 17/98 ze dne 19. ledna 1999

Nález sp. zn. Pl. ÚS 1/96 ze dne 19. listopadu 1996.

Nález sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. dubna 2017

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 13/10 ze dne 27. května 2010

Další zdroje

HAVLÍKOVÁ, Barbora. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod – mechanismus spolužalovaných*. VIII. ročník SVOČ. Praha, 2015.

Dictionary.com Unabridged [online]. Random House, Inc. Dostupné k 10. březnu 2017 na <http://www.dictionary.com/browse/hate-speech>

- United Nations, Human Rights, Office of the High Commissioner: *Human Rights Committee – Introduction: Monitoring civil and political rights* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017
na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>.
- OSN Česká republika, Informační centrum OSN v Praze od roku 1947 [online].
<http://www.osn.cz/>.
- Centre for Civil and Political Rights, CCPR General Comments: *Freedoms of Opinion and Expression (Replaces General Comment 10)* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017
na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27735.
- Centre for Civil and Political Rights, CCPR General Comments: *GENERAL COMMENT ADOPTED BY THE HUMAN RIGHTS COMMITTEE UNDER ARTICLE 40, PARAGRAPH 4, OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017
na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27780.
- Council of Europe, Committee of Ministers: *Recommendation No. R (97) 20 Of the Committee of Ministers to Member States on „Hate Speech“*. Dostupné k 15. dubnu 2017
na <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>.
- Supreme Court of the United States [online]. Dostupné k 30. březnu 2017
na <https://www.supremecourt.gov/>.
- United States Senate [online]. Dostupné k 30. březnu 2017
na https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm.
- Justia, US Supreme Court: *Schenck v. United States 249 U.S. 47 (1919)* [online]. Dostupné k 30. březnu 2017
na <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/249/47/case.html>.
- Deutscher Bundestag: *Basic Law for the Federal Republic of Germany* [online]. Dostupné k 1. dubnu 2017
na <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>.
- The University of Texas at Austin, foreign Law Translations, German Case [online].
<https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/german/>.

- Le blog de Jean-Luc Mélenchon, L'ÈRE DU PEUPLE: *Hommage à Fidel Castro*.
In: YouTube [online]. Dostupné k 30. květnu 2017
na <https://www.youtube.com/watch?v=O6Q48L6JMtA>.
- United States Holocaust Memorial Museum, Holocaust Encyclopedia: *History of the Swastika* [online]. Dostupné k 30. květnu 2017
na <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007453>
- ZBRÁNEK, Miloš. *Dopis dezorientovaného běžence* [online]. Pravý prostor média s.r.o., 23. srpna 2015. Dostupné k 26. dubnu 2017
na <http://pravyprostor.cz/dopis-dezorientovaneho-bezence/>.
- ZBRÁNEK, Miloš. *Zpráva o putování do Němec* [online]. Pravý prostor média s.r.o., 16. listopadu 2015. Dostupné k 26. dubnu 2017
na <http://pravyprostor.cz/zprava-o-putovani-do-nemec/>.
- Council of Europe, Search on Treaties: *Selected subject-matters: Human Rights (Convention and Protocols only)* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017
na http://ccprcentre.org/page/view/general_comments/27735.
- Council of Europe, Search on Treaties: *Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby* [online]. Dostupné k 28. květnu 2017
na <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/rms/090000168007cda9>.

Resumé

Svoboda projevu v ČR

Tato diplomová práce pojednává o svobodě projevu v České republice se zaměřením na problematiku tzv. hate speech. Nesoustřeďuje se však pouze na české právní prostředí, neboť v rozhodování českých soudů lze spatřovat inspiraci soudy zahraničními. Práce je členěna do pěti kapitol.

První kapitola svobodu projevu vysvětluje: zabývá se terminologií práva a svobody, zařazuje ji do hierarchie ostatních práv a rozvádí aspekty, ve kterých svoboda projevu vystupuje. Dále rozebírá argumenty svědčící pro svobodu projevu.

Druhá kapitola se zabývá zakotvením svobody projevu v právním řádu ČR. Je uvozena krátkým historickým exkurzem, dále se již věnuje jednotlivým právním předpisům: Listině základních práv a svobod a mezinárodním úmluvám o lidských právech (Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). V závěru obsahuje zamyšlení, zda omezování svobody projevu není omezováním svobody myšlení.

Třetí kapitola se věnuje právě možnostem omezení svobody projevu, vztahem Listiny a Úmluvy, nutným náležitostem omezujícího zákona, formám zásahů a nutnosti rozlišovat mezi skutkovým tvrzením a hodnotícím soudem.

Čtvrtá kapitola vykládá pojem hate speech, nastiňuje problematiku hate crimes a extremismu a rozpracovává judikaturu jednotlivých soudů: Nejvyššího soudu Spojených států (pro jeho liberální přístup), Spolkového ústavního soudu (pro jeho významnost), Evropského soudem pro lidská práva (pro jeho dopad na českou judikaturu) a soudů českých – Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu.

Poslední kapitola je pak úvahou de lege ferenda, uvádí klady a zápory legislativy na potírání hate crimes.

Závěr shrnuje výše zkoumané a s ohledem na to pokládá otázky na nezbytnost omezování svobodného projevu.

Summary

Freedom of Expression in the Czech Republic

This master thesis deals with freedom of expression in the Czech Republic while focusing on the issues of hate speech. It is not only Czech legal code this thesis takes into consideration, because there is an inspiration coming from foreign decisions as well. The thesis is divided into five chapters.

The first chapter explains the term "freedom of expression": it deals with the terminology of "right" and "freedom", categorizes it into the hierarchy of other rights and elaborates the aspects in which freedom of expression is included. This chapter also deals with the arguments supporting freedom of expression.

The second chapter describes how freedom of expression is regulated in the Czech legal code. It briefly summarises the evolution, then it deals with individual legal acts: Charter of Fundamental Rights and Freedoms and the international conventions (The Universal Declaration of Human Rights, The International Covenant on Civil and Political Rights and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms). An idea is also put forward: Does restricting freedom of expression imply the restriction of freedom of thought?

The third chapter deals with the restrictions, with the relation between Charter of Fundamental Rights and Freedoms and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, with the requisites of the restrictive law, with the forms of interference and with the necessity of differentiation between the assertion of facts and the judging opinion.

The fourth chapter explains the term "hate speech", outlines the problems of hate crimes and extremism and deals with the practice of the courts: Supreme Court of the United States (for its liberal attitude), Federal Constitutional Court (for its significance), European Court of Human Rights (for its impact on the practice of the Czech courts)

and the czech courts – The Constitutional Court, The Supreme Court and The Supreme Administrative Court.

The last chapter deals with thoughts about law de lege ferenda, with pros and cons of the legislation persecuting hate crimes.

The conclusion summarises the reasearched problems and based upon the opinions produced, it asks about the necessity of restriction of free speech.

Seznam klíčových slov

svoboda projevu
nenávistný projev
lidská práva

List of key words

freedom of expression
hate speech
human rights